

ప్రభు సందకవి.

Machiraju Zapurapu

శ్రీ 24
14

బ్రహ్మనంద విరచితము.

ఉత్తర రామ చరిత.

522

చెన్న పురి

ఆనందము ద్రాయంత్రాలయము ద్రితము.

1914.

వెల. 10000]

[కాపీరైట్ రిజిస్టరు.

క వి వి ష య ము.

పట్టణము గాకున్నను గేవలను పల్లెకాదు. “కాకరపట్టణ” అను పేరున వ్యవహరింపఁబడు సాధారణమైన గ్రామ మొకటి వసిష్ఠ నదీ తీరమునఁ గలదు. ఆ గ్రామములోఁ దక్కిన శాఖలవారు విశేష ముగా లేకపోయినను ఆ రామద్రావిడ శాఖవారు సుమారు నూటిండ్ల వారున్నారు. ఆ శాఖలోనే యొక తెగవారు (మావారు) ద్వివేదులు అను సార్థక నాములుండిరి. వారే యిప్పు డన్ని చోట్లను వేదులవారు అని వ్యవహరింపఁబడుచున్నారు. ఆ వేదులవారి కుటుంబమే నేను (ప్రస్తుత కవి) జనించినది. మాతామహులు చర్లవారు. అత్తవారు కామవరపు వారు. మిగిలిన విషయమును బ్రహ్మానందసర్వస్వములో విస్తరించెద.

బ్రహ్మానంద పుస్తకములు.

ఉత్తర రామచరితము.	(7 అంకముల నాటకము.)	0-7-0
అభినవమోహనము.	(7 అంకముల నాటకము.)	0-6-6
ఆనందోదయము.	(5 అంకముల నాటకము.)	0-2-0
శృంగారతరంగిణి.	(సరసమగు బాణము.)	0-4-0
వజ్రనాభవిజయము.	(8 అంకముల నాటకము.)	0-6-0
ప్రద్యుమ్నానందము.	(6 అంకముల నాటకము.)	0-6-0
ధనంజయవిజయము.	(వ్యాయోగము.)	0-2-0
దమయంతీపరిణయము.	(ప్రబంధము.)	0-2-0
శ్రీహరిశతకము.	...	0-1-0
పుష్పబాణవిలాసము.	...	0-0-6

ద్వి వేది - బ్రహ్మానంద శాస్త్రి,

తుని. గోదావరిజిల్లా.

కథాసంగ్రహము.

శ్రీరాముని పట్టాభిషేక మయిన పిమ్మట నొకప్పుడు కౌసల్యయు సవతులును గలసి అల్లుడు ఋశ్యశృంగుఁ డారంభించిన యజ్ఞముఁ జేఱుచుండెడి యందుఁ జేరి అరుంధతీ వసిష్ఠులను బురస్కరించుకొని వెళ్లిరి. అప్పుడు సీతాదేవి గర్భిణి గావునఁ దీసికొని వెళ్ల లేదు. అందువలన రామునిఁగూడ నింటి దగ్గఱనే యుంచిరి. పిమ్మట నొకనాఁడు రాముఁడు ప్రజ లాడుకొను రహస్యములను విని రమ్మని దుర్ముఖుఁ డను పరిచారకునిఁ బంపి వినోదార్థము సీతాదేవికిఁ జిత్రపటముఁ జూపించుచుండ దానిలో భాగీరథి కనఁబడెను. అదిచూచి ముచ్చటపడి సీతాదేవి మరల నొకపర్యాయము గంగానదిలో స్నానముఁ జేయవలయు ననియు వనభద్రములలో విహరింపవలె ననియు విభునిఁ బ్రార్థించెను. అప్పుడే దుర్ముఖుఁడును వచ్చి ప్రజ లేవ్రాచుటన సీతాదేవి నాడిపోయుచున్నారని రామునిచెవిలోఁ జెప్పి వెళ్లెను.

తరువాత సీతాదేవికి వచ్చిన విపత్తును విని వానప్రస్థుఁడై జనక మహారాజుకూడ వాల్మీకిమహాముని తపోవనమును జేరెను. దశరథమహారాజు భార్యలుకూడ జేన్నమైనతరువాత బయలుదేలి అరుంధతీ వసిష్ఠులతో నక్కడకే వచ్చిరి.

అక్కడ బంగారపు సీతాప్రతిమతో రాముఁ డశ్వమేధము సంకల్పించి తురగరక్షణార్థము లక్ష్మణపుత్రుఁడయిన ఛండకేతువును నియోగించి దండకారణ్యములో దపమునేయుచున్న శూద్రుని దండించుటకై తాను వెళ్లెను. పదపడి యశ్వము వాల్మీకితపోవనసమీపమునకు రాగానే లవునకును జంద్రకేతువునకును రణము సంభవించెను. అంతలో నా దారి నే యింటిఁ బోవుచు రామభద్రుఁడుకూడ నక్కడకే వచ్చెను.

పిమ్మట వాల్మీకి వారి నందఱిని సమావేశముఁ జేసి నాటక మొక్కఁ డాడించి సీతామహిమ వెల్లడించి మెప్పించి యెల్లవారి నొప్పించి రామునకుఁ గుశలవుల నొప్పగించి సీతాదేవిని జేతపఱచెను.

ఇందలిపాత్రములు.

పురుషులు.	స్త్రీలు.
-----------	-----------

I. అంకము.

1. సూత్రధారుడు.	1. నీత.
2. నటుడు.	2. ప్రతీహరి.
3. రాముడు.	
4. కంచుకి.	
5. అష్టావక్రుడు.	
6. లక్ష్మణుడు.	
7. దుర్ముఖుడు.	

II. అంకము.

1. రాముడు.	1. ఆత్రేయి.
2. శంబూకుడు.	2. వాసంతి.

III. అంకము.

1. రాముడు.	1. తమస.
	2. మురళి.
	3. నీత.
	4. వాసంతి.

IV. అంకము.

1. సాధాతకి.	1. అరుంధతి.
2. దాండాచునుడు.	2. శిష్యు.
3. జనకుడు.	
4. గృప్తి.	
5. లవుడు.	
6. వటువులు.	

పురుషులు.

స్త్రీలు.

V. అంకము.

1. సుమంత్రుడు.
2. చంద్రకేతువు.
3. లవుడు.

VI. అంకము.

1. విద్యాధరుడు.
2. రాముడు
3. లవుడు.
4. చంద్రకేతువు.
5. కుశుడు.

1. విద్యాధరి.

VII. అంకము.

1. లక్ష్మణుడు.
2. రాముడు.
3. సూత్రధారుడు.
4. వాల్మీకి.
5. కుశుడు.
6. లవుడు.

1. గంగ.
2. పృథివి.
3. నీత.
4. అరుంధతి.

వల్లఁ గలఁకఁబాటిన నీతాదేవి నూఱడింప మహారాజుగారు ధర్తాసనమునుండి వాసగృహమును బ్రవేశించి” రని జను లనుకొనుచున్నారా?

(నిష్క్రమింతురు.)

— { తరువాత రాముఁడును నీతయుఁ గూర్చుండి }
కనబడుదురు.

రాముఁడు—దేవీ! చింతింపకు. పెద్ద లెన్నఁడును వారే మనలను వదిలి యుండలేరు.

ఏమి నేయుదురు! అనుష్ఠానపరతంత్రులు స్వతంత్రులు కాదు అందును గృహ స్థాశ్రమ మాహితాగ్నులకు బొత్తిగా సందీక్షదు.

నీత—ఔను. అది నే నెఱుఁగుదును. అయినను బంధు వియోగ పరితాపములు పట్ట రాకున్నవి.

రా—దేవీ! ఇట్లే సంసారము సర్వము హృదయ శల్యము. అందువల్ల నే దీనికి జడిసి జడదారులై మనీషు లరణ్యమున విశ్రమింతురు.

కంచుకి—(వచ్చి) రామభద్రా! (నాలుక కఱచుకొని) మహారాజా! జయము!

రా—(నవ్వుకొని) ఓయీ! క్రొత్తపిలువేల? అలవాటుగా నే పిలువ. అదేనాకు సంతోషము.

కం—మహారాజా! ఋశ్యశృంగులవారి యాశ్రమమునుండి అష్టావక్రులు వచ్చియున్నారు.

నీత—ఆలస్య మెందుకు?

రా—త్వరగాఁ దీసికొని రమ్ము.

కం—(నిష్క్రమించు.)

అష్టావక్రుఁడు—(వచ్చి) శుభము! మహారాజా! శుభము!

రా—అయ్యా! నమస్కారము. రండు! దయచేయుఁడు!

నీత—అయ్యా! వందనము. కుశలమా మా యత్తలకు? మా అన్నకును మా వదినెకును నేమమే కద?

రా—మా బావయు మా అక్కయు నిర్విఘ్నముగా సోమపానముఁ జేసి సుఖమున్నారుకద?

నీత—అయ్యా! మా వదిన ముష్టిప్పుడైన స్మరించునా?

అష్టా—(కూర్చుండి) దేవీ! స్మరింపకేమి? వసిష్ఠు లిట్లు చెప్పు మనిరి.

నీత—అయ్యా! ఏమని?

అష్టా—అమ్మా! విదేహరాజపుత్రి!

నీ. జను లెల్లరును మెచ్చే సర్వమునకు నోర్పు
 సర్వంసహదేవి శ్రీ జనని నీకు
 బ్రహ్మకన్నను మిన్న శ్రీ బహుతపోధనరాశి
 జనకరాజర్సి కుంభజరుడు తండ్రి
 కిరణ మాలియు నేను శ్రీ గురువులమై యొప్పు
 నవనీ ధురంధరు శ్రీ లత్తవారు
 ముక్కంటి విలు బాల్యశ్రమున విడిచిన బాహు
 బలశాలి నయశాలి శ్రీ ప్రాణవిభుడు

గీ. శ్రీ కళా పరిశుద్ధ చారిత్ర వీవు
 శ్రేయ మని మేము నొక్కి యాశీర్వదింప
 నింతకన్నను నీకు నొండ్డేమి కలదు?
 వీరమాతవు కమ్ము! కుశమారి! యింక.

రా—దేవీ! ధన్యులము.

గీ. కాగలట్టివి పరికించి శ్రీ కార్యములను
 బలుకు చుందురు లొకికుల్ శ్రీ బహు సుమతులు
 అట్టులా? ఆద్య మునులు వీ శ్రీ రెట్టు లనిన
 జేరిగియే తీరవలె జేమీ శ్రీ సర్వ మటులు.

అష్టా—మహారాజ! అరుంధతీదేవియు, అమ్మయు, అక్కయు నందఱుఁ దమతో నీది
 మఱిమఱిఁ జెప్ప మనిరి.

రా—అయ్యా! ఏమది?

అష్టా—“వేవిల్లుగావున జానకి యేదేని కోరె నేని వెంటనే చేయుమని.”

రా—ఈమె చెప్పెనేని నేను జేయుట కభ్యంతరము లేదు.

అష్టా—“అమ్మా! నెలలు నిండుటచేఁ గొనిపోలేదు. నీ వినోదార్థమే రామభద్రునిఁగూడ
 నందే యుంచితిమి. పుత్త్ర పూర్ణోత్సంగవగు నిన్ను మేమే చూడఁగలము”
 అని ఋశ్యశృంగులు చెప్ప మన్నారు.

రా—(ముచ్చేటతో నవ్వి) అయ్యా! గురువులగు వసిష్ఠులు నాకేమియును ఆసతీయలేదా?

అష్టా—మహారాజా! వసిష్ఠు లిట్లు చెప్పమన్నారు.

ప్రథమాఙ్కము.

గీ. అల్లుఁ డిచ్చోట మము నిల్పె న్నయజ్ఞ మనుచే
బాలుఁడవు నీవు క్రొత్త భూతపాలనంబు
ఎట్లు రంజింతువ్రానుమీ న్నయెల్లజనులఁ
బ్రాణములకన్న యశమే వనరంబు మీకు.

రా—అయ్యా! వారి సెలవు ప్రకారము.

క. విడుతును స్నేహము సర్వము
విడుతు దయాంతఃకరణము న్నవిడుతు నుఖమున్
విడుతును జానకి నయినను
విడ జగదారాధనమును న్నవిడువను విడువన్.

నీత—కనుక నే రాఘవ ధురంధరు లార్యపుత్రులు.

రా—ఎవ రక్కడ? అయ్యా! తమరు విశ్రమింపుఁడు!

అష్టా—(లేచి పరిక్రమించి) ఇదిగో! కుమారలక్షణుఁడు వచ్చినాఁడు. (నిష్క్రమించు.)

అక్ష—(వచ్చి) ఆర్యా! జయము! మన చెప్పినట్లు చిత్రకారుఁడు చిత్రించినాఁడు.

రా—ఎత్సా! అక్షణ! ఎఱుఁగుదువా ? ఇది జానకీవినోదమునకు. ఎంతవఱకుఁ జిత్రింపఁ
బడినది?

అక్ష—అగ్నిశుద్ధి పర్యంతము.

రా—శ్రీహరీ! గీ. పుట్టు పూర్వమే పూతయై న్నపుట్టినట్టి
జానకికిఁ గూడ శుద్ధి ప్రసక్తు లేల?
నీళ్లు కడిగెడు వారలు న్ననిప్పు పుటము
వేయు వారలుఁ గలరె యీ న్నవిపులయందు ?

దేవీ ! దేవయజ్ఞసంభవ ! అనుగ్రహింపు ! ఇదిగో ! జీవితావధి నమస్కారము.

నీత—కానిండు ! మీ చరితము చూతము. లెండు !

(అందఱును లేచి పరిక్రమింతురు.)

అక్ష—ఇదే చిత్తరువు.

నీత—(చూచి) ఆర్యపుత్రునిఁ బొగడుచున్నట్లు మీదనున్న వీరెవరు ?

అక్ష—ఇవి తాటకను జెంపునపుడు విశ్వామిత్రుఁ డొసఁగిన బృంభకాస్త్రములు.

రా—దేవీ ! దివ్యాస్త్రములను నమస్కరింపుము.

నీత—చిత్తము. (నమస్కరించు.)

రా—ఇవి నీప్రసవమును బొందు.

నీత—మహాప్రసాదము.

లక్ష్మ—ఇది మిథిలా వృత్తాంతము.

నీత—ఈ నలుగురు మీ యన్నదమ్ములు నాటి పెండ్లికొడుకులు. ఆహా! నాకు సర్వము
మరల నాటియానందమే యిపుడు.

రా—అవును. గీ. సుముఖ ! నీముఖ శ్రీ వివశకుండ నగుచే
గౌతముని ప్రేరణంబునఁ గంకణములు
ఘల్లురన నేను నీ కరగ్రహము సేయు
నాటి యానందమే నుమీ క నాకు నిపుడు.

లక్ష్మ—ఈమె పెద్దపదినె దేవి. ఈమె చిన్నపదినె మాండవి. మహాదలు శ్రుతకీర్తి.

నీత—(నవ్వుచే) ఈమె యెవతె ?

లక్ష్మ—(సిగ్గుపడుచే నవ్వుకొని తనలో) ఊర్తిశ నడుగుచున్నది. కానీ! ముందఱకు జీర
పుడు. (ప్రకాశము) చూడఁదగినది యింకను ముందు విశేష మున్నది. ఇదిగో!
ఇతఁడు పరశురాముడు.

నీత—వణకు పుట్టుచున్నది.

రా—మహాత్మా! నమస్కారము.

లక్ష్మ—దేవీ! ఈయన మా యన్నచే.

రా—లక్ష్మణా! చూడఁదగినది యింకను ముందున్నది. ముందఱకు నడుపుము.

నీత—(చూచి—తనలో) ఆహా! ఏమి యాయన వినయము!

లక్ష్మ—ఇదిగో! మన మందఱ మయోధ్యకు వచ్చితిమి.

రా—(కన్నీటితో)గీ. మంభిచెడ్డలు తండ్రి వీరక్షింఁచుచేండఁ
దల్లులును ముద్దు ముచ్చేటల్ కదలఁచుచేండఁ
గ్రొత్త ప్రియురాండ్రతోఁ గూడి కులికినట్టి
క్షణము లవి తమ్ముడా! రావు కద మఱింక!

మఱియు నప్పుడు.

శా. మొగ్గుల్ గట్టుచే వచ్చే పల్వరుసతోఁ క బుష్పాలకుఁ దాడులై

యుగ్మం బోయఁగఁజాలు దంతములతోఁగ్రహణాందఱ్ఱు- రేయెండకున్
నిగ్గుల్ దిద్దఁగలట్టి మైమెఱుఁగుతోఁ ర నిద్దంపు లేఁజూపుతో
మొగ్గించెఁగద యీ విదేహసుత నామోదంబు పూర్ణంబుగా.

లక్ష్మ—ఇది మంథర.

రా—(ఇంకొకవంకఁ జూపి) దేవీ! వైదేహీ! ఇది శృంగిబేర పురమందలి యింగుడి
వృక్షము. ఇక్కడనే గుహునకు మనకును స్నేహము.

లక్ష్మ—(నవ్వి) మా కైకవృక్ష మాట మఱపించినాఁడు.

నీత—ఇది జటాసంయమనము. ఇది భాగీరథి

రా—తల్లీ! రఘుకులదేవతా! నమస్కారము. కోడలగు నీత నరుంధతివలె నీవున
సర్వదా మృగశప్రదవై పాలింపుము!

లక్ష్మ—ఇది చిత్రకూటమునకుఁ బోవు దారిలో యమునాతీరమున నున్న మఱిచెట్టు.

రా—(కోరికతోఁ జూచు.)

నీత—దేవా! జ్ఞాపకమున్నదా?

రా—దేవీ! ఎందుకుండదు?

గీ. నడకవల్లను మిక్కిలి ర బడలి కలువ
కాఁడ లట్లు వాడిన ప్రతీకములతోడ
కాఁగిఁగలఁ దేటి నాదు వశక్షమున వ్రాలి
యిచ్చేటనే కదా నిద్రించి ర తీవు మగువ!

లక్ష్మ—ఇది వింధ్యాటవీముఖమున విరాధవృత్తాంతము.

నీత—అది వద్దు భయంకరము. ఏమాలఁ జూచినను బుష్పించిన కడిమిచెట్లపై నృత
ము సేయు నెమిళ్లు గల యిది యేపర్వతము?

లక్ష్మ—ఇది జనస్థానమందలి ప్రసవణపర్వతము.

రా—మ. కలదా నీకిది జ్ఞాపకమ్ము చెలువా! ర కై సేయ సామిత్రి యే
సిలుగుల్ లేక నుఖించినట్టి దినముల్? ర శ్రీ నొప్పు గోదావ!
పులినంబుల్ మఱిజ్ఞాపకంబు కలవా? రభూవుత్రి!త త్తీరముల్!
కలితంబుల్ సరియింతువా మన విలోకల క్షీడలన్ జానకీ!

మఱియు.

* ఉ. చెక్కిళ్ళు లేకమై కలియఁగ జేరిచి మెల్లన ముచ్చేటించుకొం
చేక్కఱ నేవై చేక్కటులు గ హద్దును బద్దును మీటి బాహు వై
కొక్కటి కాఁగిలింతలకు గ నూతము కాఁగఁ బెనంగ రేయి తా
నిక్కడ యామముల్ తెలియ గ కిట్టె చేనెన్ మనకున్ దలొదరీ!

లక్ష్మ—ఇది పంచవటి. ఇది శూర్పణఖ.

నీత—హా! ఆర్యపుత్రా!

రా—ఓసీ! భీమా! ఇది చిత్తరువు.

నీత—ఎట్లయినను దుర్జనుఁడు దుఃఖము పుట్టించు.

రా—అవుర! జనస్థాన వృత్తాంత మంతయు మరల నా కిప్పుడు ప్రత్యక్షముగా జరగు
చున్నట్లున్నది.

లక్ష్మ-మ. తగుబంగారపుమాయ లేసియగుచున్ గనంతములన్ బన్నియా
పగిదిన్ మిక్కిలిభంగపెట్టి రిచేటన్ గ బాపాత్ము లారాక్షసుల్
తెగిదై ర్యంబటుమీఁద నార్యుఁడునుగుం గదెన్; జోచినన్ భిన్నమై
పగులున్ వజ్ర; మహోయటంచుఁ బాగులున్ గ బాపాణమున్ నీరమై.

నీత—(కన్నీరొలుకఁ దనలో) అయ్యో! ఆర్యపుత్రుఁడు నా మూలమున నెంత దుఃఖ
పడినాఁడు!

లక్ష్మ—(సాక్షాతముగా) ఆర్యా! ఇదేమి?

రా—తమ్ముఁడా! ఇది నాఁడు నీతా విప్రయోగమునఁ బ్రవహించిన కన్నీటి వఱద.
తలఁచుకొన్న మరల నిప్పుడు తరంగము లయి పొరలు.

నీత—అయ్యో! దేవ! రణరణకమున నాకును సర్వ మిప్పు డట్లే యున్నది.

లక్ష్మ—(తనలో) కానిమ్ము. వీరి నెంకొకవిషయమునకు మరల్తు. (చిత్తరువుఁ జూచి)
ఇదిగో! ఇది జటాయువుచారిత్రము.

* ఉ. చెక్కిళ్ళు లొక్కటై కలియఁగ జేరిచి మెల్లగ ముచ్చేటించుకొం
చేక్కఱ నేవొ చేక్కటులు గ హద్దును బద్దును మీటి బాహు వొ
కొక్కటి కాఁగిలింతలకు గ నూతము కాఁగఁ బెనంగ రేయియే
యిక్కడ యామముల్ తెలియ గ కేగెగదా మనకున్ గృహోదరీ!

శ్రీ రస్తు.

బ్రహ్మనందీయము.

ఉత్తరరామచరితము

ప్రథమాఙ్కము.

గీ. హరియు హనుడును బ్రహ్మయు శ నమరవరులు
వారిరాణులు మునులును శ వారిసతులు
నెల్లవారును గరుడార్ద్రహృదయు లగుచేఁ
గడు శుభప్రదు లవుదురు శ గాక ఘనులు!

మఱియు.

గీ. అవ్యయంబులు శ్రీమంగళాకరములు
పావనంబులు హరి కృపాపాలితములు
ఘన వచోనిధు లానంద శ గర్భకములు
బ్రహ్మవాక్కులు మీకు శుభంబు లొసఁగు

(నాంద్యంతమున.)

త్రధారుడు— (వచ్చి) ఆర్యులారా! నేడు మా ప్రదర్శించు నాటకము బ్రహ్మనంద
విరచితము. ఉత్తర రామచరితము.

గీ. సంస్కృతమ్మున భవభూతి శ సరసరీతి
రచనఁ గావించె నుత్తర శ రామచరిత
కథలు మెఱయ బ్రహ్మనంద శ కవి గ్రహించి
శ్రీకరంబును దాని నాంశ్రధీకరించె.

(కలముఁజూచి) ఓయీ! ఇదేమి యింకను రేముంబగళ్లు నిరంతరము మంగళధ్వ

నులు మ్రోయ వలసిన మహారాజ రామచంద్రుని పట్టాభిషేక సమయమయ్యు ముంగిళ్ల నిప్పు రెక్కడను జెప్పడే వినబడదు?

నటుడు—(వచ్చి) భావా! లంకా యుద్ధములో సాయము జేసిన మిత్రులు వానరులును, రాక్షసులును, బ్రహ్మరులును, దేవరులును, రాజరులును, నానా దిగంతముల నుండి వచ్చిన యెల్లరును మహారాజేనొద్ద సెలవు గైకొని తమ తమ గృహములకుఁ జనిరి. వీరే కద ఆ సందడికి మూలము?

సూత్ర—ఔను. ఇది కారణము.

నటుడు—ఇంకొకటి. నెలలు నిండిన జానకినిగూడ విడిచి రాఘవ మాతలు కూడ మువ్వురు అల్లుఁ డారంభించిన పండ్రెండు సంవత్సరముల దీక్ష గల జేన్నమునకు నతుంధతిని బురస్కరించుకొని వసిష్ఠునితో నరిగిరి.

సూత్ర—ఓయీ! పొరుగుారి వాడను గనుకఁ దెలియ కడిగెదను. అల్లుఁ డెవరు?

నటుడు—శాంతావిభుడు, విభండకసుతుడు, ఋశ్యశృంగుడు.

సూత్ర—ఏమీ! దశరథునికూతురా శాంత ?

నటుడు—అవును.

సూత్ర—రోమఘాదుఁడో?

నటుడు—పెంపుడుతండ్రీ.

సూత్ర—పోనీ! మన కెందుకు ? రాజద్వారమునకుఁ బయిలుకొని చాచారప్రకారము మన స్త్రోత్ర మేవో మనము కావంతము రమ్ము.

నటుడు—భావా! అట్లయిన ముందు నిర్దోషమగు స్త్రోత్రపద్ధతి నిర్దూపింపు.

సూత్ర—ఏదో యొకటి మనకుఁ దోచినట్లు. నిర్దోష మెందుకు? ఎట్లయినను వాక్కుల పట్లను వనితల పట్లను జనులు దుర్జనులే.

నటుడు—అతి దుర్జనులు. ఇంతకన్న నేమున్నది? రాక్షసుల లంకలో నున్నదట! అగ్ని శుద్ధియందు నమ్మకము లేదట! ఏవో యిట్లు దేవి యగు వైదేహిపైని గూడ నపవాదములే.

సూత్ర—కష్టము ! ఈ మాట మహారాజు వినిన నేమగునో ! సర్వథా శ్రేయోవిధాత లగు ఋషులును దేవతలును గలరు. (ఆకాశమున లక్ష్యముంచి) ఓయీ! ఇప్పుడు మహారాజేగా రెక్కడనున్నారు? (ఆలకించి.) “జనకుఁ డగు జనకమహారాజేగా రింతకు మునుపే యిక్కడనుండి స్వదేశమగు విదేహ దేశమునకు విచ్చేసిరి. అందు

రా—హా! తాత!

నీత—అయ్యో! తండ్రీ! నీవంటి పరమోపకారి మరల మా కెక్కడ?

లక్ష్మ—ఇది మతంగాశ్రమము. ఈమె శ్రమణ. ఇది పంపా సరస్సు.

నీత—ఇక్కడనేకాబోలు నార్యపుత్రుడు కంత మెత్తి కన్నీరు విడిచినది!

రా—దేవీ! ఈ పద్మాకరము మిగుల రమణీయము.

గీ. చూచినాడను లోచనాశ్రువులు జోటి

మరల నుదయించే నడుమను శ్రమగున! యిచేట

హంస పక్షోద్ధతులఁ గాఁడ శ్రీలల్లలాడు

నంబుజములను మఱియు నీరలాంబుజముల.

లక్ష్మ—ఆర్యుఁ డితఁడు హనుమంతుడు.

నీత—ఇతఁడు మహోపకారి యగు మహానుభావుడు.

రా— గీ. అంజనానంద వర్ధనుం శ్రీదనఘ్నఁ డితఁడు

బౌహు బల శాలి నయ శాలి శ్రీభద్ర గుణుడు

ఇతని మూలస్థున నెకదారయెల్ల మనము

బ్రతికినారము విప దర్థ శ్రవంబుఁ గడచి.

నీత—వత్సా! లక్ష్మణ! ఈ చెట్టుమొదల నార్యపుత్రుడు మార్చిల్లి నీచే నుపచరింపఁ బడుచున్న యీ పర్వతము పేరేమి?

లక్ష్మ— గీ. మాల్యవంతము తల్లి! యీశమహితనగము

ఆర్ద్ర మేఘము లున్నది శ్రీ ఆర్యుఁ డిచేట

రా— వలదు వలదింక లక్ష్మణా! శ్రీ వలదు మరల

జానకీ విప్రయోగపురజోడ లవియె.

లక్ష్మ—ఈపైని దేవరయుఁ గపి రాక్షసులయుఁ గర్త లనంతములు. దేవియు మిగుల

నలసినది. కావున విశ్రాంతికొఱు వీన్నవింతుకొనుచున్నాను.

నీత—దేవా! ఈ చిత్ర దర్శనమువలన నాకొకముచ్చేటవుచున్నది.

రా—దేవీ! ఆజ్ఞాప్తింపుము.

నీత—మరల నొక మాటు పఠనము గంభీరములగు వసభూములలో విహరించి పాశన

మగు చేల్లని భాగీరథిలో జలక మాడవలయు.

రా—వత్సా ! లక్ష్మణ ! జానకీ మనోరథ మప్పుడే కావింపు మని గురువు లిప్పుడే కలు
రంపిరి. కావునఁ గుదుపు లేని రథ మొకటి తోలింఁచుకొని రమ్మ.

నీత—మీరు కూడ రావలెను.

రా—ఓహో ! కఠినహృదయ ! ఇదికూడనా ?

లక్ష్మ—తమ సెలవు ప్రకారము. (నిష్క్రమింఁచు.)

రా—ప్రేయసీ ! ఇదిగో ! ఈ కిటికీల గదిలో నిక్కడఁ గొంచెమునేపు విశ్రమింపుము.

నీత—నాకును బడలికవలన నిద్ర నిలువ కున్నది.

రా—అట్లయినఁ జంద్రకాంత హారముఁ బోలు నీ బాహు లతతో నా కంఠ మలంక
రించి నిద్రింపుము.

నీత—(రాముని బుజెముపైఁ జేయి చేర్పఁ బోయి నిద్రింపడు.)

రా—(చేయి పట్టుకొని స్వయముగాఁ దన మెడపై నుంచుకొని) ప్రేయసీ ! ఇదేమి ?
నీ శరీర సంపర్కమున నా కిట్టిదని చెప్పరానిది యేదో పారవశ్య మయ్యెడిని.

నీత—ఆ సర్వము నాపైఁ గల తమ యనుగ్రహము.

రా—గీ. వాడిపోయిన జీవనశ్రవతతి మరల
మొగ్గ తొడిగింఁచు నింద్రియశ్రమోహనములు
శ్రవణ ఘోషములు మనో రసాయనములు
నీ నుభాషితామృతము లోశనీరజాక్షి. !.

(ఆనందముతో)

గీ. చంద్ర కిరణ ప్రసారమోచందనంబొ
కల్ప పుష్ప మరందమోశకప్పురంబొ
భౌర ! యేమి ! యీప్రియురాలిరహస్త్త వల్లి
చేంద మయ్యారె ! కేవలారీనంద మయము.

దీపీ ! ఇదిగో ! ఎన్నఁడును బరస్తీ సముపాశ్రితము కాని యీ రామబాహువు
తలగడగా నిడుకొని నిద్రింపుము.

నీత—(నిద్రానభినయింఁచు.) హా ! ఆర్యపుత్ర !

రా—ఏమి యీ పలవరింత ! నా ప్రియురాలు మాటాడుచునే నిదురపోయినది.

(చూచి) గీ. కనుల కమృతాంజనంబు లీరకలికి కళలు
కంఠమునఁ జంద్ర హార మీశకాంత కరము
చందనము ప్రతీకముల కీసాధ్వ స్పర్శ
ప్రియము సర్వము విరహ మేరవిషముగాని.

ప్రతీహారి—(వచ్చి) దేవా ! వచ్చినాఁడు.

రా—ఎవరు ?

ప్రతీ—దుర్ముఖుఁడు.

రా—(తనలో) ఓహో ! జనులు చాటునఁ జెప్పకొను మాటలు విని వచ్చుటకై వీనిఁ
బంపితి. (ప్రకాశము) లోపలకు రానిచ్చు.

ప్రతి—(నిష్క్రమించు.)

దుర్ము—(వచ్చి) కటకటా ! నీతాదేవినిగూర్చిన యీ జనాపవాదము దేవర కేమని
విన్నవించు ! అయినను దప్పదు. ఈ నిర్భాగ్యుని నియోగ మిట్టిది.

నీత—హా ! అర్యపుత్ర ! ఎక్కడనున్నావు ?

రా—ఓహో ! రణరణక దాయిని యగు చిత్ర దర్శనమువలని విరహ భావన దేవికి
స్వప్నోద్యోగము చేయుచున్నది. (అంగము నిమరుచు.)

మ. అగు నద్వైతము సర్వవేళ నుఖ దుఃఖావస్థ లందన్నిట
దగు డెందానకు విశ్రమంబు జరయు శభంగింప దాహ్లాదము
నెగడు గోరినదాది ప్రేమము కడు శ్రీజీవించు నన్నాళ్లును
దగుఁజ్ఞు భద్రమె కోరుచుండు మఱి ఆదాంపత్య మెల్లప్పుడున్.

దుర్ము—(సమీపించి) దేవా ! జయము.

రా—దుర్ముఖ ! సంకయింపక నీవు విన్నది సర్వము చెప్పుము.

దుర్ము—చిత్తము. తమ పరిపాలనము తండ్రిగారి పరిపాలనముకంటెను సహస్రవిధముల
సుఖముగా నున్నదని జను లనుకొనుచున్నారు.

రా—అది పొగడిక. దానికేమి ? దోషము మాట నే నడిగినది.

దుర్ము—(కన్నీటితో) దేవా ! (చెవిలో నేదో చెప్పును.)

రా—హా ! దైవమా ! ఏమి యీ పిడుగువంటి మాట ! (మూర్ఛిల్లును.)

దుర్ము—దేవా ! ఊహిడిల్లుఁడు.

రా. (నిట్టూర్చి) గీ. కటకటా ! పర గృహ వాసరకారణమున
జానకికి వచ్చే నపదూఱురభ్యులనమందుఁ
బాపుకొన్నాము ; దురదృష్టవశమువలన
మరల నాశర్క విషమట్లురవెరిగె నదియె.

అయ్యో ! మందభాగ్యుడనగు నే నేమిసేయుదు ! (అలోచించి) ఇంతకన్న
సేయన్నది ?

గీ. ఎట్టు లయినను జగములరకెల్ల ముదము
లను ఘటించుట సుజనులరక్షణంబు
దానికై కాదె మముఁ గన్నతాతగారు
నన్ను విడిచిరి విడిచి ప్రాణాలుకూడ.

ఇప్పుడే యీ విషయము గురువుగారును గలు రంపిరి. అదియునుం గాక.

గీ. భూమిపాలురు వెక్కు రుద్రామ యశులు
వన్నె మించిన యీ సూర్యవంశమునకు
నేడు నా మూలమున నిందరనగడనేని
పాప భూయిష్ట మైనట్టిరబ్రతు కిదేల ?

హా ! దేవీ ! దేవయజనసంభవా ! జనకనందినీ ! హా ! మహారణ్య వాసప్రియ సఖీ !

గీ. లోకములు పుణ్యవంతములనీ కతానఁ
బాపములు నిన్నఁ బ్రజ లాఙ్గరపలుకు లెల్ల
లోకములు నాథవంతములనీ కతమున
నీ వనాథవై పోదువారదేవి యింక !

దుర్ముఖా ! నీవు వెల్లి క్రొత్తగా రాజ్యమునకు వచ్చిన రాజు రాముఁ డిట్లాజ్ఞా
పించెనని లక్షణునితోఁ జెప్పుము. (ఏదో చెవిలోఁ జెప్పును.)

దుర్ము—దేవా ! చిచ్చుఁ జోచ్చివచ్చిన నీతాదేవికి గర్భవతికి దుర్జను లనుకొన్న యేదో
మాటవలన నిట్లు కావించుట కడు దురన్యాయము.

రా.—ఏమీ ! ప్రజలా దుర్జనులు ?

గీ. ప్రజల కిత్వాకు వంశమురబహు మతము

దై నగతి వాచ్య బీజముదాన మొలచె
అదృతపు శుద్ధిఁ జొచ్చితీరమనుచుఁ జెప్ప
నెన్నఁదో యెక్కడనొ దానిరనెవఁడు నమ్ము!

నీవు పొమ్ము.

దుర్ము—అయ్యో! తల్లీ! జానకీ! (నిష్క్రమించు.)

రా—హా! కష్టము. ఇప్పుడు నేను ఘోర కర్ముడ నగు ఘాతుకుఁడ నవుచున్నాను.

గీ. ప్రేమతోడను జిలుకను ర బెంచి వెంచి
పిమ్మటచు వ్యాధునకు నమర్రించినట్లు
సౌహృదంబునఁ బెడఁబాయఁ ర జొలనట్టి
ప్రేయసిని మృత్యు ముఖమునఁ ర బెట్టుచుంటి.

పాపాత్ముఁడను. ఇంక నే నీమెను స్పృశింపఁ దగను. (నీత తలయెత్తి మెల్లగాఁ జేయి తీసికొని.)

గీ. వెలఁదిరో! నీవు చండన ర వృక్షమనుచుఁ
జేరితివి కాని యిది విషరభూ రుహంబు
ముగ్ధవై యింక నన్నేల ర పూవుఁబోడి!
విషము కర్క చండాలుఁడు ర వీఁడు నిజేము.

(లేచి) హా! కష్టము. ఇంక రాముని బ్రతుకు నిష్ఫలము. అయ్యో! జీవ లోక మెంతలో మాఱినది! సర్వము జీర్ణారణ్యము. సంసార మసారము. అయ్యో! ఇంక నా కెవరు దిక్కు! ఏమి నేయుదు! హా! దేవి!

నీ. పంచ భూతములలో ర బహు పావనం బైన
వసుమతీ దేవి గరభమునఁ బుట్టి
జలజ సూతి నిభుండు ర దనకి భూమివరుండు
ప్రేమతో నరచేతఁ ర బెంపఁ బెరిఁగి
అమర నాయకు ప్రక్క ర నర్థాసనముఁ గొన్న
యొక్కొక నృపతుల ర యిల్లు సొచ్చి
అత్త లందఱుఁ జీత్రానంద కలికవై.

యొప్పుల కుప్పనా శ మెప్పు చెంది
 గీ. ఎన్నఁ డేపాపమును జేసి శ యెఱుఁగనట్టి
 శీలవతి వక్కటా! నిన్నుఁ శ జెనఁటి నగుచే
 నడవులకుఁ ద్రోయుచుంటినా శ హా! విదేహ
 రాజపుత్రీ! శరత్పూర్ణ శ రాజవదన!

హా! అంబా! అరుంధతి! హా! వసిష్ఠా! విశ్వామిత్ర! హా! దేవా! పావక!
 హా! మాతా! వసుంధర! హా! తాతా! జనకమహారాజ! హా! తండ్రీ! హా! తల్లీ!
 హా! మహారాజ సుగ్రీవ! హా! సౌమ్య! హనుమంత! హా! సఖ! విభీషణ! హా!
 హా! త్రిజట!

గీ. నమ్మకమ్మునఁ బడి నా యురమ్మునందు
 నిదురవ్రోయిన యీ ప్రాణ శ నుదతి నిపుడు
 గర్భవతి నక్కటా! యెంత శ కటిక నగుచే
 బలి నొసంగుచుంటిని మాంస శ భక్షకులకు.

(నీతాదేవి పాదములు శిరముపై నుంచుకొని) హా! దేవి! ఇదే కడసారి నీ చర
 ణారుణాబ్జ స్పర్శము. (ఏడ్చును.)

(తెరలో)

అయ్యయ్యో! అవధ్యులము. బ్రాహ్మణులము. రక్షింపుఁడు! రక్షింపుఁడు!
 రా—ఓయీ! ఇదేమి ఆర్త నాదము వినవచ్చెడిని?

(తెరలో)

మహారాజా! యమునా తీర నివాసులు మునీశ్వరులు వీరు. లవణాసుర త్రాసి
 తులై మిమ్ము శరణుఁ గోరుచున్నారు.

రా—ఏమీ! ఇంకను రాక్షస భయ మున్నదా? మంచిది. ఇప్పుడే వాని వధించుటకు
 శత్రుఘ్నుని బంపెద. (కొంచెము నడచి-మరల మరలి) హా! దేవీ! జానకి!
 భగవతీ! వసుంధర! గుణవంతురాలగు నీ కొమారితను జోచికొనుము. (రోదన
 మతో నిష్క్రమించు.)

నీత—హా! ఆర్యపుత్ర! ఎక్కడ నున్నావు? (వేగముతో లేచి) అయ్యో! పాడు కల
 నా నాధు నెడబాసినట్లు వచ్చినది. (అటు నిటుఁ జూచి) అయ్యో యిదేమి!

ఎన్నఁడును లేదు. నా నాథుఁడు నన్నొక్కరితను విడిచిపెట్టి వెళ్ళినాఁడు. కానీ ! కనుఁగొన్న పిచ్చట గట్టి ధైర్యము తెచ్చుకొని కోపగించెద. ఎఱక్కడ పరిజనము ?

దుర్ము—(వచ్చి) దేవీ ! రథము సిద్ధమై యున్నదని కుమారలత్నాబులు మనవి సేయు మన్నారు.

నీత—ఇదిగో ! వచ్చేచున్నాను. (లేచి పరిక్రమించు.)

దుర్ము—దేవీ ! ఇట్టిటు.

నీత—ఓరీ ! నిమ్మళము. నాకు గర్భ భార మదురుచున్నది.

దుర్ము—చిత్తము.

నీత—రఘుకులదేవతలకు నమస్కారము. తపో ధనులకు వందనము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది శ్రీ బ్రహ్మానంద విరచితము. ఉత్తర రామ చరితము.

ప్రథమాబ్జము.

శ్రీ రస్తు.

బ్రహ్మనందీయము.

ఉత్తరరామచరితము

ద్వితీయాఙ్కము.

(తెరలో)

తపోధనా! స్వాగతము.

(తరువాత దారి పరికించు నొక తాపసి ప్రవేశించు.)

తా—ఓహో! ఫల కుసుమ గర్భ మగు పల్లవార్ఘ్యముతో వనదేవత చన్నుఁ బూజింప వచ్చుచున్నది.

వనదేవత—(వచ్చి అర్ఘ్యమిచ్చి.)

గీ. నుదిత మొత్తేనియును నేడునుదిన మెంతో
పుణ్యమునఁగాని సుజనులరసాందు కాదు
వలయునవి యెల్ల నిచ్చోటఁగలవు తమకు
ననుభవింపుఁడు తమ చేతిరకడ్డు లేదు.

తా—ఔను. గీ. సావనము ప్రియప్రసాయమునవర్తనమ్ము
వినయ నుధురము మితము వాగ్విలసనమ్ము
ధర్మ నిరతము సుభగ మంతరము చెలిమి
సహజమే కదా! సతతమునజ్జనులకు.

వన—అమ్మా! మీ పేరేమి?

తా—ఆత్రేయి.

వన—ఆర్యా! ఆత్రేయి ఎక్కడనుండి.

ఆత్రే—వార్తీకుల వారి యొద్దనుండి.

వన—ఎందాఁక ?

ఆ—అగస్త్యులవారి సన్నిధికి.

వన—ఎందుకు ?

ఆ—వేదాంతాధ్యయనము కొఱకు.

వన—అదేమి ? ఎందఁడెందఁడో మహామును లా వాల్చీకి మహామునుల సన్నిధికి వచ్చెదరే వేదాంతోపదేశముకొఱకు.

ఆ—అవును. అయినను ఇప్పు డక్కడ చేదు వంతగా సాగకున్నది.

వన—ఎందువల్ల ?

ఆ—ఎక్కడనుండియో తేజో విశేష మొకటి అప్పుడే తల్లిదగ్గఁ బాలు ద్రావుట మానిన యిరువురు బాలకులను దీసికొనివచ్చి వాల్చీకులవారికి నొప్పగించి మాయమయినది.

వన—వారి పేరేమి ?

ఆ—కుశలవు లని చెప్పుచు నా దేవతయే వారి ప్రభావమును గూడఁ జెప్పినది.

వన—ఆ ప్రభావ మెట్టిది ?

ఆ—అతి రహస్యములగు జృంభకాస్త్రములతో దివ్యాస్త్రము లన్నియు వారికి జన్త సిద్ధములఁట !

వన—ఇది మహా విచిత్రము.

ఆ—అది మొదలు వాల్చీకులే వారికి సర్వ విధముల సంరక్షకులయి తాత్ర కల్ప ప్రకారము గర్భ వర్షముతోఁ గూడఁ బనునొకండవ యేట వడుగుజేసి సముచితములగు విద్యా బుద్ధులు సర్వముఁ గఱపిరి. ఆహా ! యేమి వారి ప్రతిభా విశేషము ! గురూపదేశ మే తడవు గాని వేఱొక తడవు లేదు. అట్టివారితో మనుబోంట్లకుఁ గలిసి చేదువుకొనుట యెట్లు ? అని గాక వాల్చీకి మహామును లిప్పుడు రామాయణము రచించుచున్నారు. అది కూడ మాకు మఱి కొంత విఘ్నము.

వన—బాగున్నది.

ఆ—భద్రదా ! ఇంక నాకు దారి చెప్పుము. అగస్త్యాశ్రమమువకుఁ బోయెదను.

వన—ఇదిగో ! ఇటు పంచవటినుండి గోదావరి యొడ్డున.

ఆ—(కన్నీటితో) తపో వనమా యిది? ఇది పంపటియు నిది గోదావరియునా? ఇదో?

ఇది ప్రసవణాచలమా ? నీవు జనస్థాన మాదేశతవు వాసంతివా?

న—అవును నేను వాసంతిని. సర్వము సత్యము.

ఆ—హా ! పత్నా ! జానకీ !

గీ. ప్రేమతో నీవు పెంపఁగాఁ ర బెరిగినట్టి
వృక్ష వర్గము లివి యెల్ల ర వీనిఁ జూడ
నామమే శేషమై పోయి ర నను గుమారి!
మరలఁ బ్రత్యక్షమైన ట్లైరమాకు నిపుడు.

వాసంతి—(భయపడుచుఁ దనలో) అయ్యో యిదేమి నామ శేష మనుచున్నది? (ప్రకాశము) ఆర్యా ! ఉపద్రవమా నీతాదేవికి ?

ఆ—ఉపద్రవమేకాదు. అపవాదము కూడను. (ఏదో చెవిలోఁ జెప్పును.)

వా—హా ! ఏమి యీ దారుణము ! (మూర్ఛిల్లు.)

ఆ—భద్రా ! ఏమి లాభము ? ఊహిడిల్లుము. లేము.

వా—(లేచి) హా ! క్రియసఖి ! జానకీ ! ఇదియా నీ నిర్మాణలాభము ! అయ్యో ! రామభద్ర ! నీవుమాత్ర మేమి నేయఁగలవు ! ఆర్యా ! ఆత్రేయి ! అడవిలో విడిచి లక్ష్మణుఁడు వెళ్లిన తరువాత నీతఁజూడ యేమయినఁ దెలిసినదా ?

ఆ—లేదులేదు. ఏమియును తెలియలేదు.

వా—అవుర ! అరుంధతీ వసిష్ఠులు శాసించు రఘు గృహములలోఁ గూడ రాణులు బ్రతికి యుండఁగానే యింత పని యెట్లు జరిగినది?

ఆ—వారెవరును అప్పు డింటి దగ్గఱ లేరు. అల్లుఁడు ఋశ్యశృంగుఁడారంభించిన సత్రమునకుఁ జనిరి. అది యిప్పుడు పరిసమాప్త మైనది. అరుంధతీ నీతలేని యయోధ్యకు రానన్నది. రాణులు కూడ మువ్వురు నట్లే నుడివిరి. వారి బలాత్కారమువలన వసిష్ఠునకును దప్పినదికాదు. తుదకు వీరందఱు వార్తీకులవారి తపోవనములో నివసించుటకు నిశ్చయించుకొనిరి.

వా—ఇప్పు డా రాజు రాముఁ డేమి నేయుచున్నాఁడు ?

ఆ—అశ్వమేధము.

వా—ఛీ ! ఛీ ! రెండవ పెండ్లి కూడనా ?

అ—లేదు లేదు.

వా—మఱి యజ్ఞమందు సహధర్మ చారిణి యెవతె ?

అ—బంగారపు సీతా ప్రతిమ.

వా—ఔర ! గీ. వజ్రములకన్నఁ గఠినముల్ శ్రవర్తనములు
అమృతములకన్నఁ జేల్లని శ్రవంతరములు
మహిని లోకోత్తరుల నిజ శ్రమానసముల
వస్తు తత్వము నెఱుంగ నెశ్వారి తరము ?

అ—వామదేవానుమంతితమై వారువము విడువబడినది. యథా శాస్త్రముగా సంరక్ష
కులు నియమింపబడిరి. దివ్యాస్త్రవేదియగు లక్ష్మణ పుత్రుఁడు చంద్రకేతువు నియా
మకుఁడుగాఁ బంపబడెను.

వా—(ఆనందబాష్పములతో) సంతోషము. కుమార లక్ష్మణునకుఁగూడఁ గుమారుఁడని
వింటిని.

అ—ఇంతలో నొక బ్రాహ్మణుఁడు చేచ్చిన కొడుకును రాజద్వారమందుంచి తొమ్మి
దాఁడుకొనుచు నేడ్చెను. అది చూచి కరుణామయుఁడగు రామభద్రుఁడు రా
జాపచారములు లేక యిట్టి విపరీతములు పుట్టవని విచారించుచుండ “ శంబూకుఁ
డను శూద్రుఁడు తపముఁ జేయుచున్నాఁడు. శ్రీరామ ! వాని తలఁ ద్రుంచి వీని
బ్రతికింపుము” అని యశరీర వాణి యొకటి వినబడినది. అది విని రామ భద్రుఁ
డు కత్తిఁ గైకొని విమానమెక్కి శంబూకుని వెదకుచు బయలుదేరినాఁడు.

వా—అట్లయిన రాభద్రుఁడు మరల నీ వన మలంకరించు. ఆ శంబూకుఁడీ జనస్థాన
మందే తల క్రిందుగాఁ దపము నేయుచున్నాఁడు.

అ—ఇక నేను వెళ్లెదను.

వా—మిగలఁ బ్రార్థన.

శా. తీరస్థ ద్రుమముల్ కరీంద్ర కషణోత్తిప్తములై బంధనా
పూరముల్ విడి రాలు పుష్పములచేఁ శ్రీబూజించు గోదావరి
జేరెన్ నీడలకున్ మయూరములు వశిచ్చెన్ గుక్కుటముల్ వడి
దూతెన్ గ్లాంతములై కపోతములు సంధోహంబుగా గ్లాండ్లల్.

(నిష్క్రమింతురు.)

(పిమ్మట రాముడు కత్తి చేతబట్టుకొని పుష్పకముతోఁ బ్రవేశించు.)

రా (జేలితో) గీ. నీత నడవికిఁ ద్రోచి కింఁచిత్తు గూడ

జేలి యెఱుఁగని ఓ అప ర సవ్య కరమ !

ద్వాపరంబేల? రామ గా ర త్రంబ కావై ?

విడువునూ శూద్ర ముని మీఁద ర నడిద మీఁకను.

(ఎట్లో నఱికి) రామునకుఁ దగిన పని జేరిగినది. అయినను బ్రాహ్మణుడు బ్రతుకునా?

—●●◆ దివ్య పురుషుఁ డొకఁడు ప్రవేశించు. ◆●●—

పురు—దేవా ! జయము !

గీ. శమను భయ మాఁగు నీవు శాసకుఁడ వగుట

న్యతుఁడు విపుఁడు బ్రతికె నారకీ ప్రవృద్ధి

మ్రొక్కు నీ పాదములకు శంఠబూకుఁ డితఁడు

శ్రీకరము కాదె సుజనుల ర చేతి చోవు ?

రా— ఈరెండును మాకు సంతోషమే. మఱియు వైరాజము లను పుణ్య లోకములు
నీకుఁ దపఃఫలములగు!

శంబూ—దేవా ! తపములతో నేమి పని? తమదయయే సర్వమునకుఁ గారణము. అయి
నను అయోధ్యనుండి యీ దండకారణ్యమునకు మిమ్ము రప్పించి తపము లీ యుప
కారము నాకుఁ జేసినవి. కాదేని దివ్యమునలకుఁ గూడ దుర్లభమై అయోధ్యలో
నున్న తమ రెక్కడ ? దండకారణ్యమందున్న శూద్రుఁడను నే నెక్కడ ?

రా— ఏమీ ! దండకారణ్యమా యిది? (కలయఁ జూచి)

మ, అవె యీ స్నిగ్ధములైన శ్యామల వనా ర లాభోగ రూక్షమ్ము? ల
య్యవియే యీ సెలయేళ్లును ముఖరితా శాంతమ్ము? లీయాశ్రమా
లవె? యీ కొండ లవేలగ స్త్యముని రాక్షా కాంతముల్? నాటివే
యివి యెల్ల? జిర సంస్తవమ్ము లవియే ర యీ దండకా భాగముల్?

శంబూ—చిత్తము. ఇక్కడ నే దేశర ఖర దూషణాదులను ఖండించినది. అందువల్ల నే
సిద్ధి తేత్ర మగు నీ జనస్థానమున మముబోంట్లు జానపదులు కూడ నిర్భయముగా
సంచరించుచున్నారు.

రా—ఏమీ ! దండకారణ్యమే కాక యిది జనస్థానము కూడనా ?

శంబూ—చిత్తము. పులులతో నిండిన కొండలతో దక్షిణముగా వ్యాపించిన యవి జనస్థాన పర్యంతారణ్యములు. చిత్తగింపుడు !

శా. ప్రాంతానుప్త గభీర భోగ భుజగ ర శ్వాస ప్రదీప్తాగ్ను లీ
కాంతారములు కందరాంతర మహా ర గంభీర సత్వ స్వనా
క్రాంతముల్ ; ప్రతిసూర్యకములు తృషాశ్లాంతములై చెంతలకొ
జింతల్ దీఱగ నిచ్చేతో సజగర ర స్వేదాంభమున్ గ్రోలెడిన్.

రా—ఔను. ఇక్కడనే పూర్వము ఖరుని యిల్లు. ఆహా ! అప్పటి విషయము లన్నియు మరల నా కిప్పుడు కనులకుఁ గట్టినట్లున్నవి. (అటు గిటుఁ జూచి)

ఔర ! ఇవి కాటడవులు. ఇంతకంటె భయ మేమి యుండు? (కన్నీటితో) హా !

జాసకి ! ఎవ్వఁడెఱుఁగు నీ స్నేహము? ఈ యడవులలో నయినను నాతోడ నుండుటకు బ్రహ్మనంద పడితివి.

శంబూ—దేవా ! ఇటు చిత్తగింపుడు !

నీ. పక్షు లెక్కిన రాలు ర వానీరములచేత

సురభీ కృతమ్ము లీ ర శుభ్ర నదులు

భల్లూకముల నోటి ర ధ్వనులచేఁ బ్రతిరావ

కూలం కషమ్ము లీరకొండ గుహలు

పండ్లప్రేగున దిగ ర వంగు నేరేళ్ల చే

ముఖరీ కృతంబు లీరభూరి ఝరులు

కరులు గ్రంథులఁ దెంపఁ ర గటు శీత గంధంబు

కలఁచు నీ సల్లకీ ర కాననములు

గీ. మేదురములు సాంద్రము లీ నరమేరు తరులు

శ్వాపదాక్రాంత భూము లీరప్రాంతరములు

కాళికా శ్యామలము లీ తరమాల ఖనులు

శాంతములు గభీరములు నీరసాంద్ర నదులు.

రా—(ఇంచుక సేపూరకుండి) భద్రా ! దేవయాన మార్గములు నీకు భద్రయానము లగును.

పుణ్య లోకములకుఁ బొమ్ము.

శంబూ—చిత్తము. పురాణ బ్రహ్మమందు లగు నగస్త్య మహామునుల దర్శనము చేసికొని శాశ్వత పదమునకుఁ జేనియెద. (నిష్క్రమించు.)

రా—(కలయఁజూచి)

సీ. ఈ పర్వతము లవేరయే పర్వతములు
కేకారవములకు శ నాకరములు
ఈ వనీ స్థలు లవేరయే వనీ స్థలములు
మద మృగావళులకు శ మందిరములు
ఈ సరి త్తలు లవేరయే సరి త్తలములు
నీపాంఘిపములకుఁ శ గాఽపురములు
ఈ ప్రసవణ మదేరయే ప్రసవణ గిరి
గోదావరికి నను శ కూల వసతి

గీ. ఈ మహా శిఖరం బదేరయే శిఖరము
గృధ్ర రాజేంద్రునకు వసిరయించు గృహము
ఈ ప్రదేశము లవ్వయేరయే ప్రదేశ
ములను మా పర్ణ శాలలు శ పూర్వమందు.

మఱియు నిది చిర కాలము నివసించుటచే మా వివిధ విప్రసంభముల నెఱిగిన పంచ వజ్రి. ఇక్కడ నే ప్రియురాలి ప్రియసఖి వాసంతి యను వన దేవత. ఆమో! ఏమి సేయుదు !

గీ. ఒక్క పరి తీవ్ర విషము పై శకుబుకినట్లు
కషణమైన శల్య శకలము శ కదలి నట్లు
వ్రణ ముపవ్రణ జనకమై శ పగిలినట్లు
పూర్వ శోకము నూత్నమై శ పొంగు నిపుడు.

అయినను బూర్వ మిత్రములగు నీ భూ భాగములను జూచెద (చూచి) అవుడా! ఆ సర్వ మిప్పుడు మాఱినది,

మ. పులినంబై కనుపట్టుఁ బూర్వపు నదీ శ పూరంబు లిప్పట్టునన్
వెలుతుల్ గుంపులు తాఱుమాఱు లగుచు శ వృక్షంబులు దోచుచునీ

లలి వేటన్న భ్రమంబు నేయుఁ జిర కారలంబాటచేఁ జూచి కొం
డలు నమ్మించు నదే యిదంచు నటులై ననన్ బ్రాక్తనాభిన్నముల్,
అయ్యో! వెళ్ల వలె నన్నను బంచవటి స్నేహము వెళ్లనీయకున్నది. (కరుణముతో)
ఉ. జానకితోడ నాకు దివ నీ సమ్ములు వెల్లె ఊణమ్ములై యిటకా
దీని కథా ప్రసంగముల నీ నిచ్చేలు పాపి నొకండ నిప్పుడ
దానిని దీనిఁ బంచవటిఁ నీ దంత్ర వినాశిత వల్లభుండనై
యే నెటు చేూతుఁ? జూడకెటులేగుదు? నేమి యొనర్తు? నక్కటా!

శంబూ—(మరల వచ్చి) దేవా! జయము! నావలనఁ దమ రాక విని వాత్సల్యమున లో
పాముద్ర నీరాజనముతో నెదురు చేూచేచున్నది. మహామునులందఱు దర్శన
మపేక్షించి యున్నారు. కావున మమ్ము నెల్లర నానంద పఱిచి పిమ్మట నశ్వ మే
ధమునకుఁ జేను మని తమ పలుకులుగాఁ జెప్పి మిమ్ముఁ దోడ్కొని రమ్మని భగవం
తు లగస్త్యులు సెల విచ్చిరి.

రా—వారి-సెలవు ప్రకారము ప్రవర్తింతు.

శంబూ—దేవా! ఇటు.

రా—(పుష్పకమును నడుపుచు) భగవతీ! పంచవటి! గురు జనోపరోధమున వెళ్లుచున్నా
ను. ఒక్క ఊణము త్నమింపు!

శంబూ—దేవా! చూడు! చూడు!

మ. కుహరాభ్యంతర గోళ గద్గద నద నీ ద్గోదావరీ వారు లీ
మహితాగమ్ములు దాక్షిణ్యమ్ములు శిరో నీ మాలాయనూనాబ్దముల్
ముహూ రనోన్య నిపీడ నోచ్చల పయః నీ పూర స్ఫురద్భంగ దు
స్సహ కోలాహల పావనమ్ము లివియుక నీ సద్వాహినీ సంగముల్.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది శ్రీ బ్రహ్మానంద విరచితము ఉత్తర రామ చరితము.

ద్వితీయాఙ్కము.

శ్రీరఘు.

బ్రహ్మనందీయము.

ఉత్తర రామచరితము.

తృతీయాఙ్కము.

—●—●—●— { పి ద ప
తమస — మురళ ప్రవేశింతురు. } —●—●—●—

త—సఖీ! మురళ! ఎందుకో తొందరపడుచున్నట్లున్నావు.

ము—భగవతీ! తమస! “నీతాదేవిని విడిచినది మొదలు పట్టరాని విరహ శోకమును లోలోపలనే దిగమ్రుంగుచు రామభద్రుఁ డొకనాఁటికంటె నొకనాఁడు మిగులఁగృళించుచున్నాఁడు. ఆయనను జూచినప్పటినుండియు హృదయమునఁ గంపమొగ్గుచున్నది. మఱియు మరల నిపు డింటికిఁ జేను రామభద్రుఁడు విస్రంభ పాత్రములయిన పంచవటీ ప్రదేశములను ద్రోవఁజూడఁగలఁడు. అది మహా ప్రమాదము. అందువల్ల నక్కడ మాటిమాటికిఁ దటస్థించు రామభద్రుని మూర్ఖులను జిల్లని తరంగ వాయువులతో వారింపు” మని అగస్త్యులవారి భార్య లోపామద్ర గోదావరితోఁ జెప్పుచున్నది.

త—బాగున్నది. స్నేహమునకు మొగమోట ముండవలసినదే. ఆయినను రామభద్రునకు జీవనోపాయము సిద్ధమై చెంతనే యున్నది. విను. వాల్మీకులవారి తపోవన సమీపమున లక్ష్మణుఁడు విడిచి వెళ్లిన తరువాత నీతాదేవి ప్రసవ వేదన కోర్వలేక గంగా ప్రవాహమున దిగి యిరువురు కొడుకులను గన్నది. గంగాదేవియు భూదేవియును అనుగ్రహించి రసాతలమునకుఁ దీసికొని పోయిరి. పిమ్మట స్తన్యత్యాగానంతర మా బాలురను గంగాదేవి స్వయముగా వాల్మీకులవారికి నొప్పగించినది. అప్పు

దే శంబూక ప్రసంగమునఁ జెప్పిన సరయూ నదివలన రామభద్రుని జనస్థాన గమనమును విని భగవతియగు భాగీరథియు లోపాముద్రపఠె నే శంకించుకొని కొండొక నెపమున నీతాదేవిని వెంటఁబెట్టుకొని గోదావరీ తీరమునకు వచ్చినది.

ము—మంచిపని చేసినది భాగీరథి. అయినను రాచే కార్యము లున్నప్పడే రామభద్రునకుఁ జిత్త విక్షేపములు మెండు. అట్టి స్థితిలో వేఱొక పని లేక నిరంతరము శోకమున నే మునుఁగు నిప్పుడు పంచవటీప్రవేశము గొప్ప యనర్థము. నీతమాత్రము తనంతఁ దాను వచ్చి యెట్లుఁజడించు ?

త—దౌను. ఆ విషయము సర్వము భాగీరథియు నట్లే యోజించి నీతను బిల్చి “అమ్మా! జానకి! ఇది కుశలవుల పండ్రెండవ యేటి మంగళ గ్రంథి సమయము. కనుక మామయగు సూర్య భగవానులను బూజించుటకుఁ బూవులను స్వయముగాఁ గోసికొనిరమ్ము. భూమి మీఁద సంచరించినను నా ప్రభావమున నీవు నరులకే కాదు సురల కయినను గనఁబడవు.” అని చెప్పి “ఓసీ! తమసా నీమీఁద నీతకు విశేషప్రేమ. కావున నీవు కూడ సాయము పొమ్మ. నాకుఁ జెప్పినది. ఇంక నేను వెళ్లెదను.

ము—మంచిది. ఈపుత్రాంతము నేనును వెళ్లి లోపాముద్రకుఁ జెప్పెదను.

త—అదిగో! గోదావరీ హ్రదమునుండి.

గీ. పాండురంబైన శ్రీ గండ శ పాళితోడ
భారమై వీడు కచ కలా శ పముతోడ
రూపు వడసిన విరహ సంతతాప మనఁగ
నచ్చుచున్నది వై దేహి శ వనమునకును.

(నిష్క్రమింతురు.)

(తెరలో) అయ్యో! ప్రమాదము.

(పూవులు కోయు నీత సంభ్రమముతో వినుచుఁ బ్రవేశించు.)

నీత—తెలిసినది. ఇది నా ప్రియసఖి వాసంతి కంతస్వరము.

(తెరలో)

గీ. సల్లకీ పల్ల వాగముల్ శబదక తనయ
చేతఁ దినిపించి దేనిఁ బోషించె మున్ను

నీత—దానికేమి?

(తెరలో)

కరిణితో నీటఁ దిరుగు నారకలభకమును
గుంజరము వేటొకండు డీకొనియె నిపుడు.

నీత—(వడివడిఁ గొన్నియడుగులు నడచి) ఆర్యపుత్రా! రక్షింపు! రక్షింపు!

అయ్యో యింకను నాకుఁ బంచపటీ దర్శనమున వెనుకటి యలవాటు!

తమన—(వచ్చి) వత్సా! వై వేహి! దుఃఖింపకు.

(తెరలో) విమానమా! ఇక్కడ నిలుపుము.

నీత—(భయపడుచే నుల్లాసముతో) ఎక్కడనోకాని వర్షాకాలమేఘ ముఱిమినట్లు గం
భీర మయిన యీ కంఠస్వరము నా కర్ణ వివరముఁ జొచ్చి తహ తహ పెట్టు
చున్నది.

త—(చిఱునవ్వుతోఁ గన్నీరు మెలపుచే) వత్సా! ఏదో తెలియని ధ్వని విని ఉఱుము
నకు మయూరివలె నీవు కూడ నుత్కంఠపడెదవేమి?

నీత—అవ్వా! భగవతి! తెలియకేమి? అది నేనెఱుఁగుదు. ఆస్వర మార్యపుత్రునిది.

త—తపము సేయుచున్న శూద్రుని దండించుటకు సూర్య వంశపు రాజు జనస్థానము
నకు వచ్చెనని వింటున్నాము.

నీత—అవును. వారెన్నఁడును ధర్మము తప్పదు.

(తెరలో)

గీ. చుట్టములు చెట్లు మృగము లెరచోచ్చట నాకు
జీవితేశ్వరితో నుంటిఁ శరము మఱియు
అవియె గోదావరీ తీరమందు నున్న
గుహలు సెలయేల్లు పొలుచే నీకొండ లెల్ల.

నీత—ప్రాతఃకాల చంద్రమండలమట్లు పాచిపోయి కృశించియు సహజమయిన సౌమ్య
గంభీరానుభావమున గుఱ్ఱింపఁ దగిన యూతఁ డార్యపుత్రుఁడు. అయ్యో! ఏమి
సేయుదు! అవ్వా! తమసా! (తమనను గాఁగిలింఁచుకొని మూర్ఛిల్లు.)

త—(పట్టుకొని) అవ్వా! ఊహింపము.

(తెరలో)

గీ. జౌర! యిందాక లోపలనణగి యుండి
పంచవటి దర్శనమునభగ్గు మనెడు
దుఃఖ తీవ్రాగ్ని ధూమంపుఁ శ్రద్ధోవ యనఁగ
మొల్లమై ముంచెడిని నన్ను శ్రమోహ మిపుడు.

హా! దండకారణ్యప్రియసఖీ! జానకీ! (మూర్ఛిల్లు.)

నీ—హా! కష్టము. ఆర్యపుత్రుఁ డీ నిర్భాగ్యురాలినే పిలుచుచు మూర్ఛిల్లి నాఁడు.

అయ్యో! భగవతీ! రక్షింపుము! (పోదములమీఁదఁ బడు.)

త—బిడ్డా! జానకీ! భయపడకు లెమ్ము.

గీ. ఏను రక్షింపఁగా నేల? శ్రీ యిందు వదన !

చాలదే నీ కరస్పర్శ శ్రీ చేల్లఁదనము?

మూడు లోకములను బ్రోచు శ్రీ పుణ్య నిధిని

నీవె బ్రతికింపు కల్యాణి ! శ్రీ నీదు విభుని.

నీత—కాఁ దలఁచినది కాక మానదు. ఏమయినను సరే. (సంభ్రమముతో లేచి పరుగెత్తు.)

పిదప

— { భూమిపై మూర్ఛిల్లిన రాముఁడు - కన్నీటితో రాముని }
స్పృశించు నీత కనుపట్టుదురు.

రా—(ఆనందముతో నూపిరి విడుచు.)

నీత—(ఇంచుక సంతోషముతో) ముజ్జగచ్ఛులకు మరల నిష్పాదు ప్రాణములు వచ్చినవి.

రా—(ఆశ్చర్యముతో) గీ. జీవనౌషధు లురమునఁ శ్రీజేర్చినట్లు
చంద్ర కిరణామృతము మీఁదఁ శ్రీ జేర్చినట్లు
అవుర! యిది యేమి చిత్రమో! శ్రీ అవుర! విశిచి
చెదరి పోయిన ప్రాణాలు శ్రీ చేరె మరల.

ప్రాణప్రదమై యానంద ప్రదమగు నీస్పర్శ మేదో పూర్వ మనుభవించినదే.

నీత—(తొలఁగి) చాలు. ఇప్పు డిదే గొప్ప విశేషము.

రా—(కూర్చుండి) వాత్సల్యమున దేవి రాలేదుగద! అయినను జూచెదను.

నీత—అయ్యో! ఆర్యపుత్రుడు నన్నే పేర్కొనుచున్నాడు. భగవతీ! తమస! చూచె

నేని నెలవు లేని యీ నా రాకకు మిక్కిలి కోపించు. ఆవలకుఁ బోవుదము. రమ్మ.

త—బిడ్డా! భయపడకు. భాగీరథీ వరమున పనదేవతలకయినను నీవు కనబడవు.

నీత—అవును. ఆలాగే.

రా—ప్రేయసీ! జానకీ!

నీత—(డగ్గు తికతో—భయపడుచు) ఆర్యపుత్రా! దీని కిది తగదు. అయ్యో! నాపై నింత

వాత్సల్యము గల యాయనపై నే నేమని కోపింతు? శ్రీహరీ! అన్యు లెవ రెఱుఁ

గుదురు? ఆయన హృదయము నే నే యెఱుఁగుదును. నాహృదయ మాయ

నయే యెఱుఁగు.

రా—(కలయఁజూచి) హా! ఎవతెయులేదు.

నీత—అమ్మా! నన్ను నిష్కారణముగా విడిచిపెట్టిన యాయనను జోచుటవలన నా హృ

దయ మెట్లుండును?

త—అవును. ఆలాగే.

రా—గీ. సరసమై రూపు గల సుప్రసాద మనఁగ

న్నహ శీతల మైన నీరచేతి స్పర్శ

నాదు చేత మిప్పటికి నానందపఱుచుఁ

గాని జానకీ! నీవెందుఁ ర గానరావు.

నీత—అమృతపుగుళిక లార్యపుత్రుని పలుకులు.

రా—అయ్యో! ఇక నెక్కడి ప్రియురాలు! ఈ సర్వము రామునకు భ్రాంతి.

(తెరలో) అనుగ్రహింపుడు! అనుగ్రహింపుడు!

గీ. సల్లకీ పల్లవాగ్రముల్ రజనకతనయ

చేతఁ దినిపించి దేనిఁ బోరపించె మున్ను

రా—(కరుణతో) దానికేమి?

(తెరలో) గీ. కరిణితో నీటఁ దిరుగు నారకలభకమును

గుంజరము వేటొకండు ఢీకొనియె నీవుడు.

నీత—అయ్యో! ఇప్పు డేది డీకొన్నది?

రా—ఏదీ యెక్కడ నున్నది ఆ డీకొన్న దుష్టగజము? (తేచును.)

వాసంతి—(వచ్చి) ఓహో! ఇదేమి! దేవుడు రఘునందనుడు.

నీత—హా! నా ప్రియసఖి వాసంతి.

వా—దేవా! జయము!

రా—ఓహో! దేవీప్రియసఖి వాసంతి.

వా—దేవా! త్వరపడుము. ఇదిగో! ఇటు జటాయు శిఖరమునకు దక్షిణముగా నీతా తీర్థమునుండి గోదావరిని దాటి దేవి పుత్రప్రేమతోఁ బెంచిన కలభమును గాపా డవలయును.

నీత—హా! తండ్రీ! జటాయూ! నీవు లేని జనస్థానము జనస్థానము కాదు.

రా—అయ్యో! ఏమి సేయుదు! ఈ కథా ప్రసంగములకు గుండెలు పగులు.

వా—దేవా! ఇటు.

నీత—అన్నా! తమస! నీవు నిజము చెప్పు. ఐనదేవతకయినను నేను గనబడనుగద?

త—బిడ్డా! ఎందుకు నీ కీ సందేహము? అందఱ మహిమకంటెను మందాకిని మహిమ మహా మహిమ.

నీత—అట్లయిన మనము కూడ వెళ్లుదము.

(పరిక్రమింతురు.)

రా—భగవతీ! గోదావరి! నమస్కారము.

వా—దేవా! సంతోషము. దేవి పెంచిన కలభము ఐహూ ద్వితీయమై శత్రు గజమును దఱిమి వచ్చినది.

రా—అనందము.

నీత—ఇది యిట్లయినది యిక్కడ. అక్కడఁ గుశలపు లెట్లుండిరో!

త—ఇక్కడ దీనివలెనే అక్కడ వారును.

నీత—అయ్యో! నే నెంత నిర్భాగ్యురాలను. ఆర్యపుత్ర విరహముతోపాటు పుత్రవిరహముకూడనా!

త—భవితవ్యమున కెవ రేమి సేయఁగలరు?

నీత—అయ్యో! ఎందుకు వచ్చిన కాన్పు నా కాన్పు! తండ్రీ పిల్లల మోము ముద్దు వెట్టుకొనఁ జూచుటకు నోచేనైతిని.

త—బిడ్డా! వగవకు, దైవానుగ్రహమున సర్వ మనుకూలమగు.

వా—దేవా! ఇటు చూడు. ఇదిగో: ఇది నీ ప్రియురాలు పెంచిన నెమిలి. కడిమి చెట్టుపై నెక్కి కాంతతోఁ గేక వేయుచున్నది.

నీత—(ఆనందాస్రములతో) అవును. అదే యిది.

రా—ఆహా! తిర్యగ్గతువులును బరిచయము ననుసరించుచున్నవి. ఇది దేవిని మఱచిపో లేదు. ఈ కడిమిచెట్టు కూడ నా ప్రియురాలు పెంచినదే. అందువల్లనే యీ నెమిలి తన బంధుగునువలె జోచుకొనుచున్నది.

నీత—(నిట్టూర్చి...కన్నీటితో) ఆర్యపుత్రున కిది యింకను జ్ఞాపక మున్నది.

వా—దేవా! ఇక్కడఁ గూర్చుండుము. ఇది తమ యాశ్రమ పదము.

రా—(కూర్చుండును.)

వా—మహారాజా! కుశలమా కుమార లక్ష్మణునకు?

రా—(వినిపించుకొనక.)

గీ. నీరు నీవారములు తృణాం శ కూరములును
బెట్టి పోషించె మైథిలి శ వేని మున్ను
అవుర! ఆచెట్టు లాపిట్ట శ లామృగాలె
యకట! చూడంగ గుండె నీరవుచేనుండె.

వా—ఓయీ! మహారాజా! లక్ష్మణుని కుశల మడుగుచున్నాను.

రా—(తనలో) అవుర! మహారాజా యని నిష్ప్రణయముగాఁ బిల్చుచున్నది. మఱియుఁ గన్నీటితోఁ దొట్టుపడుచు సౌమిత్రి కుశల మడుగుచున్నది. ఈమెకు నీతావృత్తాంతము తెలిసి యుండు. (ప్రకాశము) ఆ. కుమారలక్ష్మణునకుఁ గుశలము.

వా—(కన్నీటితో) దేవా! ఎంత దారుణమైన పనిఁ జేసితివి!

నీత—సఖీ! ఎందుకిట్లనెదవు? ఆర్యపుత్రుఁ డందఱకును బూజ్యుఁడు. అందును నా ప్రియసఖికి నీకు విశేషించి.

వా—ను. కలికీ!యంచుఁజెలీ! యటంచుఁజెలువా! శ కాంతా!యటంచుఁ గడుఁ, బిలుపుల్ పిల్చుచునాదృగంజనమునాశ్రపేమానువుంజంబు నా,లలినాదేహము నాదుజీవమనుచు శలాలించి హా! దానినే చెలియఁ ముగ్ధను జోలునింకనుగతింశచెంగా సమస్తంబునున్.

(మూర్ఛిల్లును.)

రా—(ఊహించు.)

వా—(ఊహిల్లి) దేవా! ఈ యకార్య మేల చేసితివి?

రా—ఏమి నేయుదు? లోకమునకిష్టములేదు.

వా—ఎందువల్ల?

రా—ఏమో. అదిలోకమునకే యెఱుక.

వా—ఓయీ కఠోర యశ మే కద నీకుఁ బ్రియము? ఇంతకంటె నపయశ మేమి యుండు?

కాఱడవిలోఁ గాతరాక్షి యేమగునని యనుకొనెదవు?

నీత—ఓసీ! వాసంతి! నీవే కఠినురాలవు. దుఃఖించు నార్యపుత్రుని మఱింత దుఃఖ పెట్టుచున్నావు.

త—అదిమాత్ర మేమి నేయు! ప్రణయ శోకము లట్లు నేయుచున్నవి.

రా—అనుకొనుటకేమున్నది?

ఆ, బాలబిసమాకన్నఁ శ బండువెన్నెలకన్న
నెలలు నిండి యుటవలన మిగుల
మెత్తనయిన లలనశ్రమేను గాత్తైకముల
పాలు సేసినాఁడఁ బాపి నకట!

వా—దేవా! ఇది మీ దంపతుల పవళించిన శిలాతలము. ఇక్కడ తఱచుగ గడ్డిపరకలు నోటి కందించు నీత యేట్లును లేడి పిల్లలు మూఁగుచుండునవి.

రా—నే నిది చూడలేను. (రోదనముతో వేఱొక ప్రక్కకుఁ దిరిగి చేదికిలఁబడు.)

నీత—ఓసీ! వాసంతి! ఎంత పని చేసితివి! ఆయయో! ఆర్యపుత్రునకే కాక, యిది నామను అట్లే యున్నది. ఆయార్యపుత్రుడే, ఆవనమే, ఆప్రియనఖియే, ఆగోదా వరీతీరములే, ఆమృగములే, ఆపిట్టలే, ఆచెట్టులే, అయ్యయ్యో! ఆసర్వమే నా కేమియుఁ గాకున్నది.

వా—మ. తరులారా! కయి నేయుఁడీ సుమ ఫలోరదారంపు టర్ఘ్యంబులకొ మరుదంకూరములార! రండు వికచాంరభస్సూతి గంధంబుతో సరసగ్రీవ ఖగమ్ములార! గళముకొనసాదింపుఁడీ; రాఘవుం డరుదెంచెకొదనయంత వెండియును దాశ్నైయిప్పుడిక్కొనకున్.

రా—సఖీ! వాసంతి! రమ్మ. కూర్చుండుము.

వా—(కూర్చుండు.)

రా—(కన్నీటితో) ఇక నేమి యున్నది?

ఆ. బాల బిసము కన్నబండువెన్నెలకన్న
నెలలు నిండి యుటవలన మిగుల
మెత్తనయిన చెలువశ్రమేను కాత్తెకముల
పాలుఁ జేసినాఁడఁ బాపి నకట!.

నీత—లేదు. లేదు. జీవించి యున్నాను.

రా—హా! ప్రేయసీ! జానకీ!

నీత—అయ్యో! అర్యపుత్రుఁడన్యనట్లు కంఠమెత్తి వాపోవుచున్నాఁడు.

త—ఏమి నేయును. అదే దానికి మందు. దుఃఖమునకు దుఃఖించుటే ప్రతిక్రియ. అందును రామభద్రునకు విశేషించి.

శా. ఈ విశ్వంబఖిలంబు చాల్యమగు సంతదే నిల్చు చేతమ్ముతో;
జీవమ్ము హృదయేశ్వరీ వ్యధ కడుకొనఁచేసింది సంతప్తమున్
గావించున్; దనయంత నే విడుచుటకొగన్వట్టదే త్రోవయున్;
భావ్రాచ్చాస్వమత్తున; రోదనమె లాభం బెంతయున్ దానికిన్.

రా—హా! కష్టము.

మ. పగులున్ డెందము రెండు కాదు; వికలరసాయమ్ము కాయమ్మునున్
నొగులున్ మోహమునొంది జ్ఞప్తికిఁ గడుకొనఁదూరంబు కాదక్కటా!
రగులున్ దాహము బుగ్గిసేయదు శరీరమ్మున్; నృశంసాత్ముఁడై
తగులున్ గోయుచే నుర్తమున్ విధియునున్ శదాఁగోయఁడీజీవమున్.

ఓహో! పార జానపదులారా!

మ. అనభీష్టమ్ము విదేహరాజనుత గేహంబందుఁ దా నుంట మీ
కనుచున్ గానకుఁ ద్రోసివేసితిని; మీరకట్టెననున్ జొలి లే;
దనయంబున్ విలపింపఁజేయు నిటు లాఁయాభావముల్; దీనికిన్
గనలంబోకుఁడు; దిక్కులేదు మఱి శోరకంబున్ వినా యేదియున్.

వా—దేవా ! గతించిన దాని కేమి చేసెదవు ? ధైర్యము తెచ్చుకొనుము.

రా—సఖీ ! కాకేమి ?

గీ. ద్వాదశాబ్దంబు దేవినిరవదలి జగతి
నామమును వినఁబడదు ప్రశ్నాప్త మట్లు
కటకటా ! రాముఁ డత్తైనఁగ గటిక తాను
బ్రాణములతోడ లేఁ డన్నరపలుకు లేదు.

అయ్యో ! ఏమి సేయుదు ! ఎంత రాయి చేసికొన్నను గుండె నీరవుచేన్నది.

నీ—అయ్యో ! ఆర్యపుత్రుని దుఃఖవేగమున నాగుండెలు పగులుచేన్నవి.

వా—(తనలో) కష్టము. అత్యాసక్తుడై దేవర మహా దుఃఖమున మునిగినాఁడు.
అగుఁగాక ! వేటొక విషయమునకు మరలింతు. (ప్రకాశము) దేవా ! ఇదిగో !
చిర పరిచితము లయిన యీజనస్థాన భాగములను దిలకించి మన్నింపుఁడు !

రా—మంచిది.

(ఇరువురును బరిక్రమింతురు.)

నీ—అయ్యో ! చెలి చేసిన యీ వినోదోపాయముకూడ మఱింత దుఃఖమునకే యగు.

వా—(జాలితో) దేవా ! దేవ !

శా. నీ విందుంటివి యీ లతా గృహమునందే దేవి యేతెంచెడుం
ద్రోవఁ జూచుచు నా విదేహ సుతయుఁగోదావరీ భూములన్
దావీక్షించుచు హంసలఁ నిలఁబడెఁ; రదర్వాత నేతెంచుచున్
గావించెఁ నినుఁ జూచి వేగమె నమరస్కారాంజలిఁ భీతయై.

నీ—ఓ.నీ ! వాసంతి ! ఎంత కఠినురాలవే ! మర్త్యముల నొరయు మాటలతో మరల నన్నే
ఆర్యపుత్రునకు స్మరణకుఁ దెప్పించుచున్నావు.

రా—చండీ ! జానకి ! కనఁబడుచుంటివి కాని కరుణింపవు ! హా ! దేవీ ! గుండెలు పగు
లుచేన్నవి. సంధులు తెగుచేన్నవి. అయ్యో ! ఏమి సేయుదు ! (మూర్ఛిల్లు.)

నీ—అయ్యయ్యో ! ఆర్యపుత్రుఁడు మరల మూర్ఛిల్లినాఁడు.

వా—దేవా !

నీ—అయ్యో ! ఆర్యపుత్ర ! సకల లోక మంగళాధారమగు నీ జన్మలాభ మీ నిర్భాగ్యు
రాలి మూలమున మాటిమాటికి సంశయాస్పద మగుచేన్నది. హా ! చేచ్చితిని.
(మూర్ఛిల్లు.)

త—అమ్మా ! ఊహిడిల్లుము. నీ కరస్పర్శమే మరల రామభద్రునకు జీవనోపాయము.

వా—అయ్యో ! కష్టము. ఇంకను ఊహిరి రాకున్నది. హా ! చెలీ ! నీతా ! ఎందున్నావు?

వచ్చి ప్రాణేశ్వరుని బ్రదికింపు.

నీ—(సంభ్రమముతో సమీపించి హృదయము లలాటము స్పృశించు.)

వా—(ఆనందముతో) దైవవశమున రామభద్రుడు మరల బ్రతికినాడు.

రా—ను. అమృతాసారము వచ్చినట్లు లహహా ! శ్రీఅంతర్బహిర్నాడులకు
రమణీయం బెదొ జీవనప్రదము ప్రాణాంబుకు గరస్పర్శ గా
త్రములందుకు మొలపించె వెడియును సాంశ్రదంబైనయానంద
ముకు, వినులంబుకు బొడమించె జొవెడు నహా ! శ్రవేత్కొక్క
మోహంబునున్.

(కనులు తెరిచివచ్చి - ఆనందముతో) సఖీ ! వాసంతి ! అదృష్టమున వర్ధిల్లితివి.

వా—దేవా ! అదేమి ?

రా—ఏమున్నది ? జానకి దొరకినది.

వా—ఏదీ ? యెక్కడ ?

రా—(స్పర్శసుఖ మభినయించి) ఇదిగో ! ఇక్కడనే.

వా—అయ్యో ! రామభద్ర ! మర్త్యచ్ఛేదములగు ప్రలాపములతో మరల నన్ను మఱింత
తపింపజేయుచున్నావు.

నీ—తొలగిపోవలయుననుకొన్నను జిరస్నేహ శీతల మయిన యార్యపుత్రుని కరస్పర్శ
ముచే వజ్రటంక మతికినట్లు బిగిసి నా చేయి యూడిరాకున్నది.

రా—సఖీ ! ప్రలాపములు గావు.

గీ. కంకణముఁ దాల్చిన నుధాంశురకలిక యైన
యే కరము పెండ్లివేళ గ్రహించినాడ
మరల లవలీ దళ నిభంబుమంజుళంబు
హస్తమునఁ జిక్కినది యప్పుడొకరంబె.

(చేయి పట్టుకొను.)

నీ—అయ్యో ! ప్రమాదము. మోహవశమున భంగపడితి.

రా—సఖీ! వాసంతి! ఆనంద వశమునఁ బట్టుకొనలేకున్నాను. నీవు కూడఁ బట్టు
కొనుము.

నీ—(చేయి యూడఁదీసికొని సంభ్రమముతో వెళ్లు.)

రా—హాహా! ప్రమాదము. నా చేతిలోనుండి దాని చేయి జోతీ పోయినది.

నీ—ఔర! ఇంకను నా మనస్సు కుదురు పడకున్నది. ఏ మనుకొనునో తమన! సిగ్గువు
చేన్నది.

త—(స్నేహమునఁ జిలువవ్వు నవ్వుచే సంతోషముతోఁ జూచి) ప్రియస్పర్శసుఖమునఁ
జెమటపట్టి గగుర్పొడిచి కంపించు బిడ్డ శరీరము వాన కురిసి వెలిసినపిమ్మట గాలికిఁ
జలించు మొగ్గతోడిగిన కడిమిచెట్టు ననుకరించెడిని.

రా—(అంతటఁ జూచి) హా! ఇదేమి? ఎక్కడను గనఁబడదు. హా! దేవీ! వై దేవీ!
ఎందున్నావు? ఇది నీకుఁ దగదు. నన్ను విడువకు! అనుగ్రహింపు!

నీ—ఆర్యపుత్ర! కేవలము విరుద్ధము. నీవే నన్ను విడిచితివి.

వా—దేవా! ధైర్యము తెచ్చుకొని మనసు కుదురుపలుచుకొనుము. ఇంద్రులయుండు నా
ప్రియసఖి?

రా—నిజముగా లేదుకాబోలును. లేకున్న వాసంతికినిఁ గనఁబడదా? కలకాదుకద?
అయ్యో! రామువకు నిద్ర యెట్లు? సర్వము భ్రమ.

నీత—అయ్యో! దారుణముగా నే నార్యపుత్రుని వంచించితి.

వా—దేవా!

మ. అదిగో! క్రుద్ధ జటాయు పాద నిహతంబౌ రావణస్యందనం
బదిగో! కీకస శేషముల్ రథ విశారచాస్యాంక బాలేయముల్
కదనోద్భిన్న జటాయు పక్ష మదిగోగర్భస్ఫురద్విద్యుదం
బుద మట్టిచ్చేట నే దశాస్యుఁ డగిరైభూపుత్రితో మింటికిన్.

నీత—(భయముతో) ఆర్యపుత్రా! రక్షింపుము! రక్షింపుము! తాతను జెంపుచున్నాఁడు.

రా—(వేగముతో లేచి) ఓరీ! పాపీ! నిలు. నిలు.

వా—దేవా! రాక్షసదావ! ఇంకను నీ కోపమునకు గుఱి యున్నదా?

నీత—అవురా! ఎంత భ్రాంతి కలిగినది!

రా—అకటా! ఇప్పుడిది వేటొకటి.

చ. అరి మరణంబు దాని కొకశహద్దుగ నుండుటచే వినోదపు
దరణుల నూతన జేసికొనినదాటితి నాటిప్రియా వియోగమున్
మఱి యిపు డట్లు కాదు మఱుశమాట వచింపక సై చేకోవలెన్
నిరవధి హద్దు లేదుగదా నేటిప్రియా విరహాన్ని కెంతయున్.

నీత—అయ్యో! నిరవధి యనుటవలన నిది పూర్వమువలె గౌరవమునకుఁ గాక నా యాశ
లణఁచుచున్నది.

రా—అవురా కష్టము!

మ. పనికే రాదు కపింద్ర సఖ్య మెచేటన్ బ్రజ్ఞా విశేషంబులన్
గనుగోఁ జొలఁచు జాంబవంతుఁ డెచేటన్ సామిరికిన్ మార్గముల్
చేస వెచ్చోటను జేయలేడు నలుఁడున్ సామిత్రి బాణంబులున్
జేనుదేరంగను లేని చోటనచేటన్ శ్యామాంగి! యెందుంటివ్రా!

సఖీ! వాసంతి! దుఃఖముకే మిత్రుల కిప్పుడు రామదర్శనము. ఎంత సేపని యేడి
పింతును? సెలవిమ్ము. పోయెదను.

నీత—(తమసను గొంగిలింఁచుకొని) అమ్మా! ఆర్యపుత్రుఁడు వెళ్లుచున్నాఁడు.

త—బిడ్డా! పగవకు. మనమును ఆయుష్షుంతులగు కుశలపుల మంగళగ్రంథి ముహూర్త
వము గావించుటకు భాగీరథీ పాద సమీపమునకుఁ బోవుదము.

నీత—అమ్మా! అనుగ్రహింపు. చోచెదను. క్షణకాలమైనను మరల దుర్లభము.

రా—ఇప్పుడు మా కశ్యపేధ సహధర్మచారిణి కలదు.

వా—పెండ్లికూడనా?

రా—కాదు కాదు బంగారపు నీతా ప్రతిమ.

నీత—ఆర్యపుత్రా! నీవిప్పు డార్యపుత్రుఁడవు. ఆహా! నాపరిత్యాగ శల్య మూడఁదీసితివి.

రా—కన్నీరు గ్రమ్ము నా కనుల కదే వినోదము.

నీత—ఆర్యపుత్రుఁ డిట్లు బహుకరించు నా ప్రతిమ మిగుల ధన్యరాలు.

త—(అనందబాష్పముతో) బిడ్డా! నిన్ను నీవు పొగడుకొనుచున్నావు.

నీత—(సిగ్గుపడు.)

వా—దేవా! ఇది మాకు మహాప్రసాదము. అయినను కార్యభంగము కాఁగూడదు.

నీత—అయ్యో! వాసంతికూడ నా కిప్పుడు ప్రతిహుల యయినది.

త—బిడ్డా ! రమ్మ. పోవుదము.

నీత—ఊఁ.

త—ఎట్లు రాఁగలవు !

గీ. ఆసచే దీర మై తీరగ శలల్లు సాగి
విభునిపై నాటుకొన్న నీశవీక్షణములు
పెల్చిన బలాత్కరించి మరలప్పుకొన్న
మరలకున్నవి గద యిప్పు శ మదిర నయన !

నీత—బహు పుణ్య దర్శనీయము లార్యపుత్రుని పాదశర్వములకు నమస్కారము.
(మూర్ఛిల్లు.)

త—అవ్వా ! ఊఁబడిల్లుము.

నీత—(ఊఁబడిల్లి) మేఘముల నడుమఁ బూర్ణ చంద్ర దర్శన మెంతవఱకు ?

త—అవురా సంఘటనము !

గీ. నీర మొకఁడయ్య వేఱ్ఱేరుశకారణముల
నుడులు బుడగలు తరఁగలై శయదరినల్లు
కరుణ మొకఁడే రసము భిన్నశకారణములఁ
బడయుచున్నది వేఱు విశేష ర్తములను.

రా—విమానరాజా ! ఇట్టిటు.

(అందఱును లేతురు.)

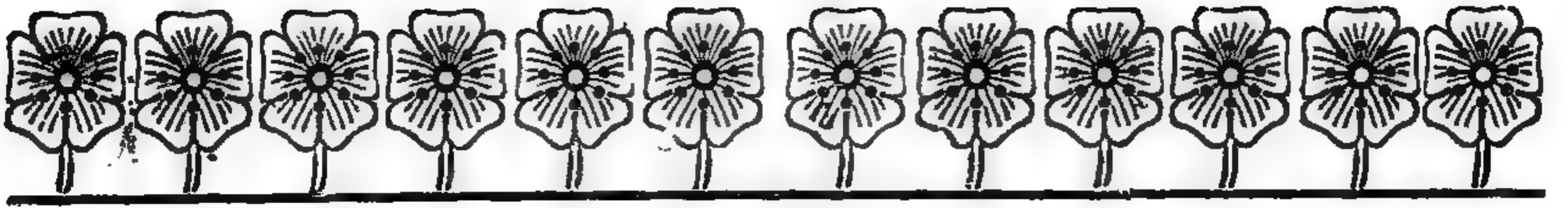
—●●◆— { తమస—(నీతనుగూర్చి)
వాసంతి—(రామునిగూర్చి) } —◆●●—

గీ. రత్నగర్భయు గగన తరంగిణియును
భాస్కరుండు నరుంధతీశవల్లభుఁడును
మఱియు మముబోంట్లతో పాటుశమఱవ కెపుడు
కడు శుభప్రదు లవుదురుశగాక మీకు !

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది శ్రీ బ్రహ్మానంద విరచితము. ఉత్తర రామ చరితము.

తృతీయాఙ్కము.

శ్రీరస్తు.

బ్రహ్మనందీయము.

ఉత్తర రామచరితము

చతుర్థాఙ్కము.

—●—◆— (ఇద్దఱు తాపసులు ప్రవేశింతురు.) —◆—●—

ఒకఁడు—సాధాతకి! ఇప్పుడు మన వాల్తీకులవారి యాశ్రమమునందు విందులకు వండు పంటల సంరంభమును జేడుము.

శా. నీవారాన్నపుగంజి నార్ద్ర తరుణి ర నిష్పీత శేషమ్మునున్
ద్రావున్ దాను తపో వనీ మృగ మొగిన్ ర హైయంగవీరాన్నపు
దావుల్ తోడుపడంగ శాక పచనార్థ వ్యంజన ద్రవ్యపు
భావంబున్ గను రేగుపండ్ల గుబులున్ రవహ్వా! గుబాళించెమన్.

సాధాతకి—అవునయ్యా, దాండాయన! అనధ్యాయ కారణములయిన యీ తెల్లగడ్డ ముల రాక నాకు బహు సంతోషము.

దాం—(నవ్వి) నీ సంతోషమునకు నేఁడు మంచి కారణము వొరకినది.

సా—(ఉపహాసముతో) అవునుగాని మఱి యిప్పు డీ స్త్రీ తండాను వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చిన జడదారి యెవరు?

దాం—చోలుఁజోలు. ఎవరనుకొన్నావాయన? అరుంధతిని బురస్కరించుకొని దశరథ మహారాజేగారి ధర్మదారలను ఋశ్యశృంగాశ్రమమునుండి తీసికొనివచ్చిన వసిష్ఠ మహాముని.

సా—వసిష్ఠుడా! నే నేదో పెద్దపుత్రులునుకొన్నాను. ఏమందువా? ఆయన రాగా నే మన పుల్లావు పెయ్యపని మడమడ్డలాడినది.

దాం—అవును. ధర్మశాస్త్రప్రకారము గృహ మేధులు తమ యింటికివచ్చిన శ్రోత్రియు నకుఁ బెద్ద యెద్దునో చిన్న పెయ్యనో వండి పెట్టెదరు.

సా—సరే. దొరకినావు. అప్పుడే వసిష్ఠుడు వచ్చేటకు ముందు రాజర్షి యగు జనక మహా రాజోకూడ వచ్చినాడు. ఆయనకు వాల్మీకిలవారు దధి మధువులతోనే మధు పర్కమిచ్చినారు కాని పెయ్యజోలికిఁ బోలేదు.

దాం—అవునవును. మాంసము తినని వారి కా పద్ధతియును గలదు. జనకుడు మాంసము తినడు. నీతాదేవికి వచ్చిన కష్టమును విని వానప్రస్థుడై చంద్రద్వీప తపోవన మునఁ దపస్సు చేసికొనుచున్న యాయన కిట్లే కొన్ని యేండ్లు కడచినవి.

సా—అక్కడనుండి యిప్పు డిక్కడ కెందుకు వచ్చినట్లు ?

దాం—ఇప్పుడును దన ప్రియ మిత్రుడయిన వాల్మీకి మహామునిని జూచుటకు.

సా—సంబంధము గల బంధువులు చూచిరో ? లేదో ?

దాం—ఆ విషయ మిప్పుడే అరుంధతితోఁ జెప్పి వసిష్ఠులు కాసల్యకుఁ గఱురంపిరి.

సా—ఏమని ?

దాం—స్వయముగా వచ్చి జనకుని జూడుమని.

సా—బాగున్నది. ఇప్పుడీ ముదుసళ్లందఱుఁ గలసికొన్నట్లు మనమును సబ్రహ్మచారులయిన బ్రహ్మచారులను గలఁకొని యీ యనధ్యయన మహోత్సవము కోలాహలముగా నాటలతో వెల్లింతము. ఇప్పుడు జనకుఁ డెందున్నాడు ?

దాం—వాల్మీకి వసిష్ఠులను నేవించి వచ్చి యిక్కడనే ఆశ్రమమునకు వెలుపల నున్న చెట్టు మొదలఁ గూర్చున్నాడు.

గీ. పట్ట రానట్టి నీతా విరప త్తివలనఁ
బరి తపించుచు నున్నాడు శ పాప మితఁడు !
లోపల దహించు స్వాహా విరోలువలనఁ
జేన చెడి పుల్ల విఱిగిన శ చెట్టు పగిది.

(నిష్క్రమింతురు.)

—●—●—●— { పిదప జనకుడు ప్రవేశించు. } —●—●—●—

జ—మ. కలిగెన్ బిడ్డకు లేని పోనిది యెదోరకా రాని దంచున్ మదిన్
బలవంతమ్ము యీ యోభ పెట్టు వ్యధచేఁ శ వర్షా నదీ ప్రాయమై
కలుషంబై ప్రవహించు దుఃఖము విషాదగారంపుఁ జేరింపమై
కలకాలం బొకటే విధాన నకటా ! శ కారించు మర్త్యంబులన్

అవుర ! జరచేతను దుస్సహమైన దుఃఖముజేతను గష్టమయిన చాంద్రాయణాది వ్రతముల
కావించి నరము లెండించుకొన్నను, ఈ నా దిక్కుమాలిన శరీర మింకను నశింప
కున్నది. అయ్యో! బలవంతముగాఁ బ్రాణములు పోగొట్టుకొందుననుకొన్నను అట్లే
వారికిఅంధకార బంధురము లయిన అసూర్యము లను నరకలోకము లవునని పెద్ద
లందురు. చిరకాలమునుండి యనుభవించుచున్నను దఱుఁగ లేక క్రొత్తదయి
యెప్పటి కప్పుడే పెరిగి యీ దుఃఖ మణఁగ కున్నది. అవ్వా ! నీత ! నీ నిర్మాణ
మిట్టిది. సిగ్గుచే బైకి జెప్పకొని యేడ్చుటకును వీలు లేదు. హా ! బిడ్డా !

గీ. అంతలో నవ్వు లేకుపు ర అంతలోన

కలిగి పలు మొగ్గ లొక కొన్ని ర మొక్క లెత్త

వచ్చియును రాని పొన్నఁగని ర పలుకు లొలుకు

శైశవమునాటి నీ ముఖాబ్జము స్మరింతు.

భగవతీ ! వసుంధర ! నీ గుండె రాలిగుండె.

శా. నీవున్ వహ్ని మునుల్ వసిష్ఠుసతీయున్ ర దివ్యాపగా దేవియున్
దేవుం డర్యముఁడన్వనాయ గురుఁడున్ రదివ్యంపు మాహాత్మ్యమున్
భావంబున్ సకలం బెఱుంగుదురు గర్భంబారఁ గన్నట్టి మా
తా ! విశ్వంభర ! యెట్టు లోర్చితివి హా ! ర ఆ బిడ్డ వ్యాఘాతమున్.

(తెరలో) ఇటు ! ఇటు !

జ — ఓహో ! కంచుకి దారిఁ జొప నరుంధతి వచ్చుచున్నది. ఈ మహాదేవి ? (నిరూ
పించి) హా ! కష్టము. ఈమె దశరథమహారాజు ధర్మపత్ని నా ప్రിയసఖి కౌసల్య
అకటా ! ఆమెయే యీమె యని యిప్పు డెవ రనుకోఁగలరు ?

గీ. దశరథుని యింట లక్ష్మి నాదనరునీమె

సర్వ విధముల లక్ష్మియేసాటి యేల

కటకటా ! దైవ దుర్విచారకర్మువలన

నామెయే దుఃఖమయ భూతమట్టు లయ్యె.

ఇది మతీయు విశేషము. మునుపు మూర్త్యభవించిన మహోత్సవ మట్లు కన్నట్లు నీమె యిప్పుడు నాకుఁ బుండుపైఁ జేర్చిన యుప్పుపొడివలె నసహ్య మవుచున్నది.

తరువాత

— { అరుంధతి - కాసల్య - కంచుకి - ప్రవేశింతురు. } —

అరుం—స్వయముగా వెళ్లి జనకునిఁ జూడు మని మీ కుల గురువులు సెలవిచ్చినను మాటి మాటికి సందేహపడెదవేమి ?

కం—ధైర్యము తెచ్చుకొని పసిష్ఠులవారు సెలవిచ్చినట్లు వర్తించుటకు విన్నవించు కొనుచున్నాను.

కా—ఇట్టి స్థితిలో విధిలాధిపు నెట్లు చేతు నని నా దుఃఖార్థము లన్నియుఁ బొంగి పొంగి పారలుచున్నవి.

అరుం—అవును. అట్లే. సందేహమేమి? బంధు వియోగ దుఃఖములు సర్వదా ప్రవహించుచున్నను మిత్రులు కనబడినపుడు మతీంత కూలంకషములు గాక మానవు.

కా—అయ్యో! కోడలి నడవి కప్పగించి వియ్యంకునకు నా మొగ మెట్లు చేపుదు !

అరుం—యాజ్ఞ విలక్యమహాముని బ్రహ్మోపదేశముఁ జేసిన జనకమహారాజు మీకు మిగుల శ్లాఘింపఁ దగిన చేట్టము.

కా.—ఇదిగో! ఆ మహారాజునకుఁ బ్రాణమిత్రుఁడును గోడలికిఁ దండ్రెయు నగు రాజర్షి నీరధ్వజుఁడు. అయ్యయ్యో! ఆసర్వము స్మరణీయము. హా! మహాక్షేప !

జ—భగవతీ! అరుంధతి ! నీరధ్వజుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

శా. ఏ నీచేతను దాఁ బవిత్రుఁ డయినశ్చైత్యమే మహాదారుఁ డా నూనీంద్రుండు స్వతఃపవిత్రుఁడును బ్రహ్మజుండు నీ వల్లభుం డా నీకుఁ జగదేక మంగళకు సాశ్వతాంగంబుగా నా శిర స్థానంబు దిగవంచి మ్రొక్కెదను బ్రాతేస్సంధ్యకుఁ గై వడిన్.

అరుం—అక్షరంబయిన జ్యోతి ప్రకాశించు !

జ—ఆర్యా! గృష్టీ! అనామయమా యీ ప్రజాపాల మాతకు ?

కం—(తనలో) నిరవశేషముగా నిష్ఠురముగా నిందింపఁబడితిమి. (ప్రకాశము) అయ్యో! రాజర్షి ! అందువల్లనే రామభద్రు నయినను జూడక చిరకాలమునుండి దుఃఖ పడుచున్న యీమెను మరల మతీంత దుఃఖపెట్టుట తగవు కాదు. అది యేదో

రామభద్రునకును దైని దుర్యోగము. ఏమి నేయును ! అల్పులగు ప్రజలు అగ్ని శోధనము కూడ నమ్మక పోయిరి.

జ—(రోసయుతో) బౌరా ! అగ్ని యేపాటిది నా బిడ్డను శోధించేటకు? హా ! కష్టము!

రామభద్రుడు పరిభవించిన మమ్ముఁ బ్రజలుకూడ నిట్లు పరిభవించుచున్నారు. అరుం—అవును. ఆలాగే. “అగ్ని అగ్ని” యనుటకంటె నీత యనుటే చాలు. హా !

వత్సా ! జానకీ !

శా. కానీ ! శిష్యువై చిన్నదానవు యెదో శ కానీ ! మత్తేమైనను
దానిక నే నొక లెక్క సేయను విశుశ్రద్ధంబైన నీ వర్తనం
బే నాకు దృఢభక్తి నీయెడను గల్గింపజేయ గడు బూజకు
స్థానంబుల్ గుణముల్; మఱొండునువయశస్సందర్భముగాదుగా.

కా—అయ్యో ! వేదనలు సహింపలేను. (మూర్ఛిల్లు.)

జ—అయ్యో ! ఇదేమి ?

అరుం—ఏ మున్నది ?

శా. ఆ రాజేంద్రుడు ముద్దుబిడ్డలు సుఖానా రోజు లా సర్వము
ఘోరంబైన విపాకమం దిపుడు నిరన్నం జోడఁగానే కడు
స్ఫారంబై స్మృతివచ్చి నీ సఖి యిటుల్నవాడొంది మూర్ఛిల్లె దా
నౌరా ! పూవులకంటె మెత్తనకదా శ అబ్జాక్షికిఁ జందముల్.

జ—అకటా ! నేను మిగుల ఘాతుకుడను. చిరకాలమునకు గనబడిన ప్రియమిత్రుని
ధర్మపత్ని నిట్లు కనుగొనుచున్నాను. హా ! మహారాజ ! దళరథ ! నీకంటె
ప్రియమేది ? హా ! కష్టము. ఆ కౌసల్యయే యీ కౌసల్య. పూర్వ మీ దంపతు
లు తమలో దమ కేదేని పొటుకు పుట్టినప్పు డది నాతో వెళ్ల బోసికొనుచుండు
వారు. అయ్యో ! ఆ సర్వము దలచుకొన్న నిలుపు నీరవుచున్నది. హా ! ప్రియ
సఖీ ! (కమండులుపులోని నీళ్లు చీల్లు.)

కా—(నిట్టూర్చి) హా ! వత్సా ! జానకీ ! ఎందున్నావు ? పండువెన్నెలతోడి నిండు
చేందురునట్లు కలకలలాడు పెండ్లినాటి నీ వదనారవిందము స్మరింతు. బిడ్డ !
రమ్ము. మరల నా యెడిలో గూర్చుండుము. “కులవృద్ధులకు గోడలు గాని
జానకి మనకు గూతురే” యని మా మహారాజు లనుచుండువారు.

కం—అవును.

గీ. అయిదుగురు బిడ్డ లుండిన నీ నందులోను
రాజైనకుఁ గడున్ బ్రయుఁడు శ్రీరాముఁ డొకఁడె
అట్లై కోడండ్రు మఱి నల్వరయిన నందు
నీ మహారాజు సుత సీతయే మఱింత.

జ—హా! మహారాజా! దశరథా! ప్రియసఖా! సర్వవిధముల నిట్లు హృదయమున నా
టిన నిన్ను నే నెట్లుమఱుతు?

శా. జగతిన్ గన్నియ తల్లిదండ్రులు కడున్ జామాత మేట్టంబులన్
దగఁ బూజితురు: నీకు నాకు విపరీతబయ్యె వియ్యంబునన్
దిగ్రమింగెన్ జెడు పాప కాల మిది యారనీబోఁటినిన్; బీజమున్
దెగె; నా కీబతుకేల? చీ! నరకమై నీ తీండ్రించే నిప్పట్టునన్.

కా—అయ్యో! జానకీ! ఏమిసేయుదు! టంక మతికిన ట్టిపాడుప్రాణములు పోకున్నవి.

అరుం—రాణీ! ఊరకుండును. మఱచితివా యేమి? ఋశ్యశృంగాశ్రమమున మీ కుల
గురువు లేమి చెప్పిరి? “కాదగినది అట్లయినది. అయినను ముందు మేలగు”

నని కదా వారు నెలవిచ్చిరి!

కా—అయ్యో! ఇంకను నా కెక్కడియాశ?

అరుం—అదేమి మాట? ఆ మాటయందును నమ్మకము లేదా? అట్లెన్నఁడుఁ దలంపకు.

గీ. భద్ర నిధులు సాక్షాత్పరీక్షింప వినులు
బ్రాహ్మణులు వారి నుడులు దశబ్బాలు గావు
వారి వాక్కుల నిలుచే సుభద్ర లక్ష్మి
విప్లుతార్థము పలుకరు నీ వీర లెపుడు.

(తెరలోఁ గలకలము.)

(అందఱును విందురు.)

జ—ఇది శిష్టానధ్యయనమని విచ్చేలవిడి నాటలాడుకొను బ్రహ్మచారుల కలకలము.

కా—(చూచి) ఆహా! ఎవరి బిడ్డఁడో కాని వీరి నడుమ నున్న యా బాలుఁడు సుందర
సుకుమారములయిన యంగములతో నచ్చేయుగాఁ బరితనమునాఁటి రామచంద్రు
నకుఁ బ్రతియై నా కనుల కానందామృతము చిలుకుచున్నాఁడు.

అరుం—(తనలో సంతోషముతో) ఇదే భాగీరథి చెప్పిన రహస్య కల్హామృతము. కాని
కుశుడో లవుడో !

(ప్రకాశము)—గీ. కాకపక్షముల్ గలవాఁడు శ కలువ తేకు
వంటి మై చేయ గలవాఁడు శ బాలుఁ డెవఁడో
వడుగులకు రత్నమై యున్న శ వాఁడు మరల
బాలుఁడై నట్టి శ్రీరాము శ పగిది నహహ !.

కం—ఎవరో క్షుత్రియ బ్రహ్మచారి.

జ—అవును.

శా. చూడా చుంబిత కంకవత్రములతోఁ శ జ్ఞాపట్టుఁ దూణీరముల్
తోడై భూతికి దుప్పి తో లురమునన్ శ దోఁతెంచు; మాంజిష్ట పుం
జోడల్ చేలకు మార్వి మేఖల ధనుశ్శాండంబుతోఁ బాణులన్
జోడన్ శ్రీ జపమాల పావనము పోల్చున్ బిప్పలీదండమున్.

భగవతీ ! అరుంధతీ ! ఎవరిపిల్లవాఁ డీ పిల్లవాఁడు ?

అరుం—మే మిప్పుడే వచ్చితిమి.

జ—ఆర్యా ! గృష్టీ ! నాకు మిగుల ముచ్చటవుచున్నది. నీవు వెళ్లి వార్తీకిమహర్షి నడిగి
తెలికొని రమ్మ. ఇంకొకటి. ఆ వృద్ధు లెవరో మోడఁగోరుచున్నారని వెళ్లునపు
డా పిల్లవానితోఁ గూడఁ జెప్పుము.

కం—చిత్తము. (నిష్క్రమించు.)

కా—కాని ఆ బాలుఁడు గృష్టీ చెప్పినంతమాత్రముచేత వచ్చేనా ?

జ—ఎందుకు రాఁడు ? ఇట్టి నిర్మాణ మెక్కడ నయినను గుణ హీన మగునా ?

కా—(చూచి) అవురా ! కంచుకి చెప్పఁగానే తనతోడిబాలురను విడిచి ఆ పిల్లవాఁ
డిటు మనవంకకే వచ్చుచున్నాఁడు.

జ—(పరిశీలించి చూచి)

గీ. ఔర ! యేమొ యీతని మహీమాతిశయము

మోహమయమైన నా మనశ్శుక్తు భృశమ్ము

లాగుచున్నది మిగుల బలలాత్కరించి

ఆయనమ్మును సూదంటుతాయ కరణి.

లవుడు—(ప్రవేశించి) వీరందఱును బూజ్యులు. పెద్ద లెవరో తెలియక వీరిలో ముం
దెవరికి నమస్కరింతు? (అలోచించి) ఇది అవిరుద్ధ ధర్మ మని పెద్ద లందురు.
(సమీపించి) అయ్యా! ఇదిగో ఇది మీ కందఱును లవుని శిరఃప్రణామము.

అరుంధతి } ఆయుష్షుంతుడ వగుము !
జనకుడు }

కా—నాయనా! చిరంజీవివి కమ్ము.

అరుం—నాయనా! రమ్ము. (తొడపైఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని తనలో) ఉత్సంగమే
కాక నా మనోరథముగూడ నిపుడు పరిపూర్ణమయినది.

కా—నాయనా! ఇటు రమ్ము. (తొడపైఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని) ఆహా! నీలోత్పల
శ్యామల మయిన యీ బాలుని దేహమే కాక కలహంస ఘోషణవలె గణగణ
లాడు కంఠస్వరముకూడ నచ్చేముగా రామభద్రునిది. కమలగర్భమువంటి శరీర
స్పర్శయు కూడనట్టిదే. నాయనా! (గడ్డమెత్తి మొగముఁ జూచి కన్నీటితో)
రాజర్షీ! చూచితివా?

జ—చూడకేమి?

కా—అయ్యో! నా హృదయ మెక్కడకో చాల దూరము పోవుచున్నది.

జ—మ.ప్రతిశింబించిన మాదిరిన్ గనఁబడున్ శ వత్సా రఘూధార కా
కృతి యీ బాలునియందు మై తళుక దేరయీ మాట లా మాటలే
వితతం బీ వినయానుభావ మదె దేరవీ! తల్లి! హాహా! కడున్
మతి నేఁ డేమొకొ తప్పత్రోవలఁ బడున్ శ బారిష్టవంబై యిటుల్.

కా—నాయనా! అప్పు నెప్పుడయినఁ దలఁచుకొందువా?

లవు—అప్పు లేదు.

కా—మఱి నీ వెవరివాడవు?

లవు—నేను వాల్మీకులవారివాడను.

కా—ఇంకేమైనను జెప్పుము.

లవు—ఇంతే నాకుఁ దెలిసినది.

(తెరలో)

ఓ సైనికులారా! కుమారచంద్రకేతు వాఙ్మాపించుచున్నాఁడు. మీరెవ్వరును మహా
మునుల యాశ్రమోపాంతములు త్రొక్కివేడు.

అరుంధతి } నేడు సుదినము. అశ్వముతో వచ్చిన చంద్రకేతువు కనబడును.
జనకుడు. }

కా—బిడ్డ! డగు లక్ష్మణకుమారుని పుత్రుఁ 'డాజ్ఞాపించుచున్నాడని యమృత బిందువుల వంటి సుందరమైన యక్షరములు వింటి.

లవు—అయ్యా! ఈ చంద్రకేతు వెవరు ?

జ—దశరథపుత్రులను రామలక్ష్మణుల నెఱుఁగుదువా ?

లవు—వీరే కద రామాయణ కథకు మూల పురుషులు ?

జ—అవును.

లవు—ఎఱుఁగుదును.

జ—ఈ చంద్రకేతు వా లక్ష్మణుని కుమారుడు.

లవు—ఊర్తిళాదేవి కొడుకా ? జనకుని దాహితుడు.

అరుం—ఓహో! బాలుడు కథాప్రావీణ్యము ప్రకటించుచున్నాడు.

జ—(అలోచించి) సరేకాని నీ కీ కథ తెలిసిన పక్షమునఁ జెప్పము. చూచెదము. దశ రథపుత్రుల కే భార్యలవలన నేబిడ్డలు పుట్టిరి ?

లవు—అది నేనే కాదు. ఎవరును విని యుండలేదు.

జ—ఏమీ ? కవి రచియింపలేదా ?

లవు—రచించిరిగాని వెల్లడింపలేదు. అందులోఁ గొంత రసవంతమయిన నాటకము.

. స్వహస్త లిఖిత మయినదానిని వాల్మీకులవా రిప్పుడు తౌర్యత్రిక సూత్రధారుఁ డగు భరతుని దగ్గఱకుఁ బంపిరి.

జ—ఎందుకొఱకు ?

లవు—అచ్చేరలచేత నాడించుటకు. మఱియు మా గురువులకు దానియందు విశేషాసక్తి.

అందు చేత నే ఆ సంపుటమును శిష్యులచేత భరతాశ్రమమునకుఁ బంపుచుఁ బ్రమా

దములు లేకుండ ధనుర్ధనుడగు మా యన్నగారిని వారికి సాయ మంపినారు.

కా—నాయనా! అన్న యున్నాడా నీకు ?

లవు—అవును. ప్రసవానుక్రమమున ఆయన పేరు కుశుడు.

జ—కవలా మీరు ?

లవు—అవును.

జ—పోనీ! ఆ కథా ప్రపంచ మెంతవఱకెఱుఁగుదువు'

లవు—లేని పోని పారాపవాదమువలనఁ ద్వరపడి రాజు నెలవిచ్చిన ప్రకారము లక్ష్మ
ణుఁడు నొప్పులుపడు నీతాదేవి నరణ్యమున విడిచి వెళ్లువఱకు.

కా—హా! బిడ్డా! ముగ్ధముభీ! కుసుమ సుకుమార మగు నీ శరీరమునకా యీ దైవ
దుర్విలాసము!

జ—హా! పుత్రీ!

గీ. పరిభవము నెంచి ప్రసవంపు శ బాధ మించి
కాటడపిఁ గాంచి దుష్ట మృగగాలఁ జేంచి
మాటిమాటికి శరణంచే మది మతెంత
తలచుకొంటివ్రా కద నీవు శ తనయ నన్ను !

లవు—వీ రెవరు ?

అరుం—ఈమె కౌసల్య. ఈయన జనకుఁడు.

లవు—(సబహుమాన భేద కాతుకముగాఁ జూచును.)

జ—ఆహా పౌరు లెంత నిర్దయులు ! ఓహో యేమి రాముని వ్యగ్రత !

శా. చాపంబో మతి శాపమో ఒకఁడెవో శ సన్నద్ధముం జేయుచే
దాపంబు గొను నాకుఁ గాల మిది కోశధంబుకారగుల్పొల్పఁగా

కా—(భయముతో) భగవతీ ! రక్షింపుము ! రక్షింపుము !

లవు—అవును. అవమానము వచ్చినప్పు డిదే ప్రతిక్రియ.

అరుం—రాజా ! రాముఁడు నీ బిడ్డ. పౌరులా ? కృపణులు. రక్షణీయులు.

జ—శా. పాపం గౌ రఘు నందనుండు తనుభూతభాండంబు నా వారలే
రాపాడన్ ద్విజ బాల వృద్ధ వికల శ ప్రాయుల్ ప్రజల్ పౌరులున్.

పట్టువులు—(అడావడితోఁ బరుగెత్తుకొని వచ్చి) కుమారా ! కుమార ! “ అశ్వమశ్వ ”
మని వించున్నది యిపుడు స్రత్యక్షముగాఁ జూచినాము. నాలుగు కాళ్లు, నాలుగు
డెక్కలు, పలమైన తోక, రా రమ్ము. పరుగెత్తుచున్నది. (అజినము, హస్త
ములు, విల్లు పట్టుకొని లాగుదురు.)

లవు(కాతుకము నాఁపుకొనుచు వినయముతో) అయ్యా ! చూడుఁడు. నన్ను నీ
కొని పోవుచున్నారు. (పరుగెత్తు.)

Handwritten signature

కా—భగవతీ! అరుంధతి! నాకేమియుఁ దోపకున్నది. మనమును వెంబడించి మోతము రండు.

అరుం—ఏడి? అప్పుడే చాలదూరము పరుగెత్తినాఁడు.

కం—(వచ్చి) “ఇప్పుడు కాదు. సమయము వచ్చినప్పు డది మీకుఁ దెలియు” నని వాల్మీకులవారు నెలవిచ్చిరి.

జ—ఏదో యిది మిగుల గంభీరముగానున్నది. భగవతీ! అరుంధతి! సభీ! కాసల్య! స్వయముగా వెళ్లి మనమే ప్రాచేతసునిఁ జోతము రండు.

(నిష్క్రమింతురు.)

వటువులు—(ప్రవేశించి) కుమారా! చోడుచోడు. అదిగో!

లవు—అవును జోచితిని. అది అశ్వమేధాశ్వము.

వటు—ఎట్లు గ్రహించితివి?

లవు—మూర్ఖులు. ఆకాండము మీరును జేదివితిరి. అదిగోఁ జోడుఁడు! తదనుగుణమగు బలము. ఇంకను సంశయమున్న నడుగుఁడు.

వటు—ఎందు కీ గుఱ్ఱము నిట్లు త్రిప్పెదరు?

లవు—(కోరికతోఁ దనలో) అశ్వమేధ మనఁగా విశ్వవిజయు లొనర్చు సర్వక్షత్ర పరిభ్రావి యగు మహాక్రతువు.

(తెరలో)

గీ. సప్త లోకైక వీరుఁడై సంగరమున
రావణాదుల నెల్ల దూర రాక్షసులను
సంహరించిన రాఘవు శ్రీ జయ పతాక
వీర ఘోషణ మతియు నీ శ్రీ వారువంబు.

లవు—(గర్వముతో) అవురా కోప సంధుక్షణము లక్షరములు!

వటు—అవును అది మేమెఱుఁగుదుము. తమవారినిఁ దమరందఱు నట్లే పొగడుకొందురు.

లవు—ఓహోహో! ఏమి మీ చోటింపు! పుడమిపై నొరు లెవరును క్షత్రియులే లేక?

(తెరలో) అరేరేరే! మా మహారాజుముందఱ క్షత్రియు లెక్కడ?

లవు—ఛీ! మూర్ఖులు.

శా. లేరా క్షత్రియు లెవ్వరున్ బుడమివై ర లేకేమి యున్నారు ఛీ!
 బీరముల్ విని మీ బిభీషికలకున్ ర భీతిల్లు వారెవ్వరున్
 లేరిచ్చోటను మాటలేల? వెడఁగుల్ ర మీరాజేనున్ మీరునున్
 శూరుల్ కండు! హరింతు మీదగు యశశ్శోభాపతా కాశ్వమున్.

వటులారా! దీని మీరు మంటి బెడ్డలతో మల్లించి లోహితముల లోనికిఁ దోలుడు.
 పురుషుడు—(కోపముతోఁ బ్రవేశించి) ఓరీ! చపల! ఏమంటివి? బాబుడవని మా
 కఱమఁగతులు కనికరింపవు. రాజపుత్రుడు చంద్రకేతువు మిక్కిలి దుర్దాంతుడు.
 అపూర్వారణ్యములను జోచుచు నశఁ డింకను రాలేదు. ఇదే సమయము. ఈ
 చెట్ల చోటునుండి కనబడక రహస్యముగాఁ బాటిపాండు.

వటు—కుమారా! గుఱ్ఱముతో నేమిపని? అదిగో! ధనువులు మ్రోయుచున్నవి. ఆశ
 మము దూరము. రా రమ్మ. లేడి పరుగునఁ బరుగెత్తుదము.

లవు—(నవ్వి) మ్రోయుచున్నవేమి? (విల్లెక్కువెట్టుచు)

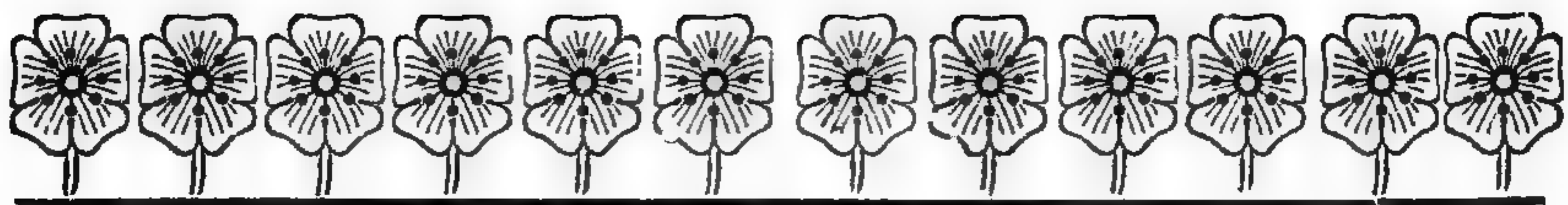
సుగంధి. గీ. చాఁపు నాల్క రీతి నారి ర సాఁగి క్రేళ్లుదాటఁగాఁ
 గోపువాఱు కోఱి పోల్కిఁ ర గోటి సంఘే మించేఁగాఁ
 గోపగించినట్టి కాలు ర ఘోర వక్త్ర యంత్రమై
 చాప మాడుఁగాక నాది ర శత్రు చర్వణబునన్.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది శ్రీ బ్రహ్మానంద విరచితము. ఉత్తర రామ చరితము.

చతుర్థాఙ్కము.

శ్రీరస్తు.

బ్రహ్మనందీయము.

ఉత్తర రామచరితము

పఞ్చమాంశము.

(తె ర లో)

ఓహో నైనికులారా! పాటిపోకుడు. పాటిపోకుడు.

గీ. వారువములు నునుంతుని శ్రీ ప్రేరణమున
రయ్యముఁ జోపఁగఁ గోవిదాశ్రయ భజంబు
విషమ భూముల నసియాడ శ్రీ వేగ మిదిగొ
చంద్ర కేతువు వచ్చెను శ్రీ సమరమునకు.

—●●— (చంద్ర కేతువు ప్రవేశించు.) —●●—

చం—ఆర్యా! సుమంత్ర! చూడు చూడు.

గీ. ఆననమునఁ గించితోక్త ప శ్రీ మంకురింపఁ
జిదులాడంగ సిగ; వింటి శ్రీ శింజ మ్రోయ
బాపురే! వీర పోత మేరవ్వఁడొ యితఁడు
రణ శిరమున శర తుషారముఁ గురియు.

ఆహా! మ. ఒకఁడయ్యున్ మునిబాలుఁ డీతఁడు ప్రకోశపోదీపితుండై రఘు
ప్రకటోదార కులాపకీర్తి లతకున్ శ్రీ బ్రత్యగ్ర బీజంబు నా

* సకలంబున్ వికలంబుఁ జేయుచేఁ జమూ శ్రీ సంరంభమున్ దంతి
రాట్పకరంబున్ వికరంబుగా నటకుచేన్ శ్రీరజించేనాడందమున్

* మ. మునిబాలుం డొకఁడయ్యు మా రఘు కులంబున్ దుర్యోహ రాశిలో
మునుపన్ బుట్టిన వీరపోత మనఁగాఁ • బుంఖాను పుంఖంబులై
కనలన్ జిమ్ముచే నమ్ములన్ గరి ఘటా • గండంబులన్ డొల్పుచేన్
మనమందున్ గలిగించే నాకు మిగులన్ • సంతోష మెంతేనియున్.

సు—కుమారా !

గీ. నుప్రభావముచే నురా శ నుకుల మించి
రూపమున నల్లె యున్న యీ శ పాపనిఁ గని
గాధిపుత్రుని జేన్నముఁ శ గాఁచునాఁడు.
ధనువు దాల్చిన మీ పెద శ తొడిఁ దలఁతు.

చం—సిగ్గుసిగ్గు. ఒకనిపై నెందఱు విజృంభించిరి !

సు—ఇందఱే కాదు. ఇంక నెందఱయినను వీనికిఁ జాలరు.

చం—ఆర్యా ! త్వరపడుము. త్వరపడుము. అదిగో !

మ. విలుమోఁగించుచు యుద్ధదుందుభులతోనీనుల్ కడున్ బ్రద్దలై
కలగుండున్ గొని కొండయేనుఁగులు వీరకన్ దక్కి గీవెట్టఁగన్
దలపుట్రైల్ పడవేయుచున్ ననుమతిన్ శ గావించుచున్నాఁడదే
బలవన్మృత్యుకరాళ వక్త్ర విఘన శ ప్రాయంబుగా వీరుఁడై .

సు—(తనలో) ఇట్టి వీరునితోఁ జంద్రకేతువునకు ద్వంద్వ యుద్ధము నెట్లంగీకరింతు ?
(అలోచించి) కాకేమి? సంగరము సముపస్థితమయినది.

చం—ఛీ, సైన్యములు చెవరి పరుగు ప్రారంభించినవి.

సు—(రథవేగము నిరూపించి) కుమారా ! ఇదిగో ! ఈ వీరుఁ డిప్పుడు నీకు మాట 'కందు
చేన్నాఁడు.

చం—ఆర్యా ! ఆహ్వాయకు లేమని పిలుచుచున్నారు.

సు—లవుఁడని.

చం—ఓ మహాబాహూ ! లవ ! వారితో నేమిపని ? ఇదిగో ! ఇటు రమ్మ.

సు—కుమారా ! చూడు చూడు.

గీ. కరులఁ జెండాడుచున్న సింగంపుఁ గొదమ
వారిద ధ్వని విని మల్లి శ వచ్చినట్లు
పిలుపు విని నీది సేనల శ విడిచి వేగ
వచ్చుచున్నాఁడు మన పైకి శ బాలుఁ డితఁడు.

—●●— (లవుడు ప్రవేశించు.) —●●—

లవు—(గర్వముతో) ఆ ! అవును. ఐక్ష్వాకుడవు. ఇదిగో నేను వచ్చితిని.

(తెరలోఁ గలకలము.)

లవు—(తిరిగి చూచి) ఛీ ! ఛీ ! మూర్ఖులు. ఇప్పుడే పరాజితులై పాటిపోయియు మరల సిగ్గులేక వెనుకనుండి వచ్చి గందరగోళించెదరు. ఇదెంత సేపు ?

శా. ఛీ ! సేనాపతులార ! నిల్వఁ డెదురై శ్రీశ్రీఘంబ సర్వంబునున్
మీ సంరంభము లింకుఁగాక ప్రళయ శ్రీ నేహంబులై మండు నా
రోసంపుం బడఁబొగ్గి దీధితులకున్ శ్రీ బ్రోచ్చండ చక్రానిల
ప్రాసంగ త్సుభితాపగా రమణ పూరంబుల్ బలెన్ లక్ష్యమై.

(వేగముగాఁ బరిక్రమించు.)

చం—కుమారా ! కుమార !

గీ. కూర్చి చెలికాడ వయితివి శ్రీ గుణమువలనఁ
గనుక నా సర్వమును నీది శ్రీ గాక యున్నె ?
స్వపరివారముతో నీకు శ్రీ సమర మేల ?
చంద్రకేతువు నీ నికరషం బితండు.

లవు—(సంభ్రమముతో మల్లి) ఓహో ! యేమి యీ సూర్య కుల కుమారుని ప్రసన్న
కర్కశము లయిన వీర వచనములు ! వీరితో నేమిపని ? వీనినే పురస్కరింతు.

(వెండియుఁ దెరలోఁ గలకలము.)

లవు—(క్రోధముతో) ఆ ! ఈ పాపాత్ములు వీరగోష్ఠికి విఘ్నకారు లవుచున్నారు.
(ఎదురు తిరుగు.)

చం—ఆర్యా ! చూడు చూడు.

గీ. ముందు నా మీఁద లక్ష్యముశ్రమోపి వెనుకఁ
బృతనలకు విల్లు మోవెట్టు శ్రీ సీతఁ డొప్పు
నిరు కెలంకుల గాడువు శ్రీ లురవడింప
శక్ర చాపముఁ దాల్చిన శ్రీ జలద మట్లు.

సు—కుమారా ! మనమే విస్తయ విషయ మవుచున్నాము. ఇంక వీరెంత ?

చం—ఓహో ! రాజులార !

మ. అరదమ్మల్ ద్వీరదమ్మ లెక్కి జవనాశ్వాసూర్ములై మెల్లరున్
జరణాశ్వున్ గవచాపిధాను లవుచేన్ శ జర్జిత్రీయన్ దలల్
నర లేపారిన మీరు బాలు నొకనిన్ శలక్షించి కయ్యమ్మునన్
బురికో సిగ్గెటులేదు చాలు నిక మీరమూలంబునన్ మాకునున్

లవు—పాపము! నా కోసము జోలిపడుచున్నాడు. (అలోచించి) ఎంతసేపీకాలవార
ణము? జృంభ కాస్త్రముఁ బ్రయోగించి వీరి నెల్ల మానుపఱుతు. (ధ్యాన మభి
నయించు.)

సు—ఇదేమి యింతలోనే పై న్యము సద్దణగినది?

లవు—ఇకఁ బ్రగల్భునిఁ జూచెదను.

సు—కుమారా! కుమారుడు జృంభ కాస్త్రమునా మంత్రించెయుండు.

చం—సందేహమేమి?

మ. మెఱపుల్ చీకటు లేక మైనటులు సరమ్మేళంబెదో కన్నులన్
మిఱుమిట్లార్చి కలంచు యత్నపడినన్ శవీక్షింప నెంతేనియున్
మఱి చిత్రించిన బొమ్మలై నిలఁబడెన్ శమాటాడకే వాహినుల్
స్ఫురదస్త్రంబిదిజృంభ కాస్త్ర మెమహాశస్త్రిన్ విజృంభించెడిన్.

ఆహా! ఏమి యీ వింత!

మ. బలిగేహంబున డాఁగి యుండిన తమోశవారంబటుల్ నీలమై
కొలిమిన్ గాల్చిన యారకూటపుఘృణుల్ శగుప్పించుచుచేన్ ప్యోమమున్
గలయన్ గప్పెను జృంభకంబు లురుమేళుశ్రీ తటిద్గర్భముల్
ప్రళయంబందలి వింధ్య శృంగములు నాశవాత్యా సముద్ధూతముల్.

సు—అవునవును. ఎక్కడివో వీని కీ జృంభ కాస్త్రములు?

చం—వాల్చీకి మహామునివలననే వచ్చెయుండు.

సు—అట్లనుకొనుటకు వీలు లేదు. కృశాశ్వనివలన విశ్వామిత్రుఁడును, విశ్వామిత్రుని
వలన రామభద్రుఁడును బొందిరి. ఇది సంప్రదాయ క్రమము.

చం—అయినను విశేష జ్ఞానము కొందఱు స్వయంవేత్తలు నుందురు.

సు—వత్సా! సావధానుడవు కమ్ము. నీ ప్రతివీరుఁడు మల్లి వచ్చినాఁడు.

కుమారులు—(ఒకరి నొకరుఁ జూచి స్నేహానురాగములతోఁ దమలో)

గీ. ప్రాగ్భవంబున నెలకొన్న శ పరిచయంబొ
 చూపునకు రాక డాగిన శ యేట్టితీక మొ
 యేదొ యీతనిఁ గనినంతనే భృశమ్ము
 కలుగుచున్నది అటువంటి శ కలన మదికి.

సు—ఇది జీవుల స్వభావము. ఒకానొకచోట నొకానొకనికిఁ జక్షురంగము కలిగించు
 నకృతిమప్రీతి. ఆ నేహ సూత్రమే అంతరంగములు కలియఁ గలుపు.
 కుమారులు—(తమలో)

గీ. కనినమాత్రనే దేహము శ గగురు పొడిచి
 కాగిలింఁచుకో నభిలాష శ కలుగు మదికి
 నీల వర్ణము గల పట్టునూలువంటి
 యితని దేహముపై నమ్ము శ లెట్లు విడుతు ?

మ. ఇరవేమున్నది వేలు శస్త్రము వినా శ యీలాటి విల్కానివై
 గుటి గాకున్నది శస్త్రమెందుకు ? ధనుర్లోష్ఠీ ప్రసంగంబురాఁ
 జొరకే మల్లిన వీరుఁ డీతఁ డెటులంశేమన్ నన్నులో నెంచునో
 కరమున్ వీర రసమ్ము దారుణ మహా! శకన్తాయుస్సేహంబునున్.

సు—(లవునిఁజూచి కన్నీటితో) హృదయమా! ఎందుకు నీ కీ యాందోళము ? మొద
 లూడిన పిమ్మట మొగ్గ యెట్లు ?

చం—ఆర్యా! సుమంత్రా! రథము దిగుచున్నాను.

సు—ఎందువల్ల ?

చం—పాదచారులతో రథికులకు రణము ధర్తము కాదు.

సు—(తనలో) కష్టము. ఏమి సేయుదు ? వలదన్న ధర్తవిరుద్ధము. సమ్మతించిన
 సాహసము.

చం—మా తండ్రులుకూడ సంశయము వచ్చినప్పుడు నిన్నడిగి తెలిసికొనుచుందురు.

సు—వత్సా! అవును. ఇదే సాంగ్రామిక న్యాయము. ఇదే సనాతన ధర్తము. ఇదే
 మీ రఘువీరుల వీర చారిత్ర పద్ధతి.

లవు—ఆహా యేమి యీ రస సంకరము !

గీ. చేందమామను గను కల్వ ర చేంద మగుచే
నితనిఁ గని సంతసించే నా ర దృష్టి మఱియు
బాహు దండము వింటిని ర దోహలించి
సంగరమునకు మిగుల నుర త్సహపడును.

చం—(రథము దిగి) ఆర్యా! సావిత్రుఁడు చంద్రకేతువు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

సు—ఆదివరాహము అహిత మడఁచుఁగాక! మఱియు.

మ. తగ సౌపర్ణము నాగ్నిమారుతము నై ర్ద్రావైష్ణవ బూర్జితం
బగుఁగాకోజము! రామలక్ష్మణధనుర్జ్ఞా ఘోషమంత్రంబులున్
నెగడుంగాక జయప్రసంబు లవుచేయ్! నీ యీ రణంబెరియున్
గగనజ్యోతికి మీ వసిష్ఠ మునికియ్ ర సంతోష మాఁ గావుతన్.

లవు—కుమారా! కుమార! వద్దువద్దు. రథము దిగవద్దు. అదే నీకు మిగుల శోభ.

చం—అట్లయిన మఱి నీవుకూడ రథమెక్కుము.

లవు—ఆర్యా! రాజపుత్రుని మరల రథ మెక్కింపుము

సు—నీవుకూడ నతఁడు చెప్పినట్లు చేయుము.

లవు—ఎందుకు మీ కీ విచారము? ఎవరి యుపకరణములు వారికున్నవి. ఆరణ్యకులము

రథచర్య లెట్లు?

సు—ఎత్సా! చూచితివా దర్ప సౌజన్యములు? రామభద్రుఁడే చూచెనేని మన సెంత
ద్రవించునో.

లవు—ఓయీ! చంద్రకేతూ! ఆ రాజర్షిని మేము (స్వజనుఁడు) సుజనుఁడని విను

చేన్నాము. అయినను నా మాటవలనఁ దురగ రక్షకులకుఁ గోపము వచ్చినది.

చం—(చిఱునవ్వుతో) ఓయీ! నీకుఁ దాతగారి ప్రతాపమందుఁగూడఁ గోపమేనా?

లవు—ఓహో! క్షత్రధర్త మొక మీతాతగారిదేనా యేమి?

సు—కుమారా! సత్యము. పైనికుల నోడించితివి. అయినను బరశురాము నోడించిన

ప్రభువుపట్లఁ బరుషములు పలుకుటకు నీవు తగవు.

లవు—ఆర్యా! పరశురాముని గెల్చుటలోఁ గల విశేష మేమి

గీ. పాఱులకు నెల్ల నుడులనే ర పౌరుషంబు

క్షత్రియుల కెల్ల నది భుజార్గళములందు

పరశురాముఁడు దాంతుఁడు శ్రీ బ్రహ్మానుండు
బాపురే! చోలు మీ రాజే శ్రీ పౌరుషంబు.

చం—ఆర్యా! చోలుఁ జోలు. పాప మీ బాబుఁడు పరశురాముని పరాక్రమము తాత
గారిచరితలు కూడ నెఱుంగఁడు.

లవు—ఓహోహో! ఏమి మీ పొగడికలు!

గీ. నుందుని కళత్రమును జేంపి శ్రీ శూరు లయిరి
వెనుక డాఁగి వాలినిఁ గొట్టి శ్రీ వీరు లయిరి
ఖరునిఁ జేంపిరి వెనుకకుఁ శ్రీ బరుగు లిడఁచే
ధరణి నెఱు గఁడు మీ తాతశ్రీచరిత లెవఁడు ?.

చం—ఆ! తాతాపవాదీ! మర్యాద తెలియక గర్వింఁచుచున్నావు.

లవు—ఆ! ఏమి? నామీద నే ఆ భ్రమితి ?

సు—ఇరువురకును వీరికిఁ గోపము రగిలినది.

మ. కలికెన్ గోపము చిందులాడు నలకల్ శ్రీ కంపించె నర్వాంగముల్
చిలికెన్ గన్నులు సిందుగంపు జిగులన్ శ్రీ జెంగల్వ పూతేకులై
అళిఁదీపించెడు పద్మమై విపుల చిరహ్నంబిందు బింబమ్మునై
బలిసెన్ భీకరమై కరాళమయి భూభంగంబుచే వక్త్రమున్.

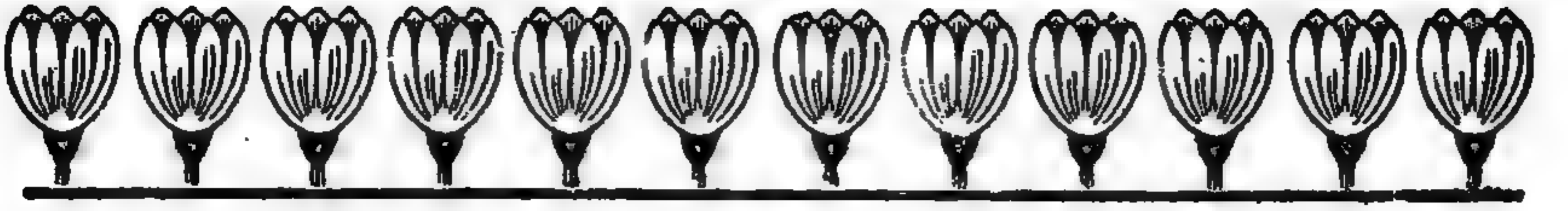
కుమారులు—రా. రమ్మ. విమర్దన త్నమ మగు భూమికిఁ బోవుదము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది శ్రీ బ్రహ్మనంద విరచితము. ఉత్తర రామ చరితము.

పఞ్చమాస్కము.

శ్రీరస్తు.

బ్రహ్మనందీయము.

ఉత్తర రామచరితము

షష్ఠా జ్ఞాము.

●●●●● తరువాత విమానమెక్కి విద్యాధర మిథునము ప్రవేశించు. ●●●●●

విద్యాధరుడు—అహో ! ఆశ్చర్యము. ఒకరి నొక రెఱుంగక పోరాడు నీ వికర్తన
కుల కుమారుల విక్రాంత విలసితములు సురాసురులనుగూడఁ బైదాఁటుచున్నవి.
సుందరీ ! చూడుము.

గీ. కింకిణులు మ్రోయఁగా నారి శ్రీ టంకరించి
శూరులై భృశమ్మును స్ఫుర శ్రీ చూచుడు లగుచే
గరము సంగ్రామ మిది భయంకరము గాఁగఁ
గురియుచున్నారు శర పరంశపరలు వీరు.

విద్యాధరి—నాథా ! ఇదేమి యేమూలఁ జూచినను మెఱపులతో నిండి గగన మంతయు
నింతలోనే వేటొక భంగిఁ దాల్చినది?

వి.డు—ఓహో ! ఇదేమి ? ఇది విశ్వకర్త సానపై నొరయు సూర్య మండలమా ? ఘో
లలోచనుఁడు తెఱచిన తృతీయ లోచనమా ? కాదుకాదు. చంద్రశేతువు ప్ర
యోగించిన యాగ్నేయాస్త్రము.

గీ. క్షణము కుంకుమ పూసిన శ్రీ చేంద మగుచే
ధ్వజ పటమ్ములఁ గాల్చె నీ శ్రీ జ్వలన శిఖలు
చామరంబులు జెండాలు శ్రీ క్షణములోన
మండి మల్లినపి విమాన శ్రీ మండలములు.

ఓహోహో ! ఆశ్చర్యము. వజ్రఖండములవంటి స్ఫులింగము లుమియుచు భయంకర మ
యిన యీ దహన శర సంపాతము భగ్గుభగ్గున మండి ప్రజ్వలించుచున్నది. కా

వున నా ప్రియురాలిని దేహముతోఁ గప్పకొని దూరముగాఁ గొనిపోయెదను.
(అట్లు కావించె.)

వి-రి—ఆహా! ఆణిముత్యాల హారమువలెఁ జల్లినయిన నా నాసుని శరీర స్పర్శముచే నా
సంతాపము సర్వము సగము పుట్టువులో నంతలో నే యంతరించినది.

వి-డు—సుందరీ! ఆ సర్వము నాపైఁ గల నీ యనురాగము.

వి-రి—నాథా! నాథ! అదేమివంత, ఉజ్జములతోడను మేఱుములతోడను బడబడ
లాడుచు నెమిలి కంతమువలె నల్లనయిన కాటుమేఘము లపూర్వములై యాకాశ
మును సర్వమును దిగమ్రింగుచున్నవి?

వి-డు—అది లవుఁడు ప్రయోగించిన వారుణాస్త్రము. పావకాస్త్రము చేల్లారినది.

వి-రి—సంతోషము.

వి-డు—ఔరా! మితి మీతిన సర్వము దోషమునకే యగును. ప్రలయానిల త్రోభమున
గుళగుళాయమానములయిన జీమాతములు మాఁగి నట్లంధకారబంధురమై భూత
జాతము సర్వ మిప్పుడు భయపడుచున్నది. (ఆనందముతో) మేలు! చంద్రకేతూ
మేలు! వాయువ్యాస్త్రము మంచి సమయమునఁ బ్రయోగించితివి. మేఘము
లెక్కడి వక్కడ నే యెగిరిపోయినవి.

వి-రి—నాథా! వారెవరు. పై మీఁది బట్టకొంగును విసరి దూరమునుండియే వలదు వల
దని కలహమును వారింపుచుఁ గుమారులకు నడుమ విమానమును దింపుచున్నారు?

వి-డు—ఆయన శంబూక వధనుండి మల్లి వెచ్చిన రఘుపతి.

గీ. ఆ మహానుభావుని పల్కు శ్రీ లాంకించి
సంప్రహరము లవుఁ డుప శ్రీ సంహరించెఁ
జంద్రకేతువు ప్రణమిల్లె శ్రీ స్వస్తి యగును
గాక! నుత సంగమమున భూ శ్రీ కాంతునకును.

(నిష్క్రమింతురు.)

తరువాత

—●●●●● { రాముఁడు-లవుఁడు-ప్రణమిల్లిన చంద్రకేతువు ప్రవేశింతురు. } —●●●●●

రా—(పుష్పకమును దిగుచు)

క. రామ్రాయీ చంద్రకేతూ!

రావూయీ నాదు తండ్రి ! శరవి కుల చంద్రా !

రా వచ్చి కౌగిలింపుము

వేవే నా చిత్త దాహశవృద్ధియు నణగన్.

(ఆనంద బాష్పములతో లేచి కౌగిలింపుకొని) కుమారా ! కుశలమా నీకు దివ్యా
స్త్ర ధరునకు?

చం—తాతా ! అత్యద్భుత క్రియలు గల యీ ప్రియ మిత్రుడు. లవుడు లభించినందు
వలన విశేషించి కుశలము. నన్ను జోచునట్లు కాని అంతకంటె విశేషించికాని
తాతగారు చేల్లని నేనా దృష్టితో నీ వీరుని జోడవలయు.

రా—(లవుని జోచి) ఆహా ! యేమి యీ యాకృతి విశేషము !

గీ. భువనముల నెల్లఁ బ్రోవంగ శ్రమూర్తి నుంత
మయిన తాత ధర్మమొ ధనురరాగమంబో
నిండు గొనముల నిధియొ పురన్నెముల ఖనియొ
కాని సామాన్య బాలుడా శ్ర కాడితండు.

లవు—(తనలో) గీ. బౌర ! యిది యేమి చిత్రమో శ్ర అద్భుతంబు
ఈ మహామహుఁ గన్నంతనే భృశమ్ము
మాయమై పోయెఁ బగ యెల్ల శ్ర మఱియు వినయ
మావరించెను వివశుండ శ్ర నయితి నిపుడు.

రా—ఏమోకాని యీ బాలుని జోడఁగానే నా యంతరాత్మ కనిర్వాచ్య మయిన
యానంద మవుచున్నది.

మ. ఒకఁ డంతర్గతమాచేఁ గారణ మెదో శ్ర ఉండున్ గడున్ బ్రీతికిన్
బ్రకటంబుల్ మఱి కావు ప్రీతికి బహి శ్ర ర్వాపారముల్ మూలముల్
వికసింఁచున్ గద పుండరీకము మరుశ్చీధీమణిన్ జోచినన్
సకలంబున్ ద్రవియింఁచుఁ జంద్ర శిలయున్ శ్ర జంద్రోదయంబందునన్.

లవు—చంద్రకేతూ ! ఎవరు వీరు ?

చం—ప్రియ వయస్యా ! వీరు తాతపాదులు.

లవు—ధర్మమువలన నాకును అట్లే. అట్టివారు రామాయణ కథా పురుషులు నలుగురు
వారిలో విశేషము ?

చం—జ్యేష్ఠులు.

లవు—(ఉల్లాసముతో) ఓహో! దేవుడు రఘునాథుడా? ఆనందము. పుణ్య వశమున నేడీమహానుభావుని దర్శనము. (వినయముతో నుత్సాహపడుచు) జూచి తాతా వాల్చీకిమహాముని శిష్యుడు లవుడు నమస్కరించుచున్నాడు.

రా—నాయనా! రమ్మ. (కాగిలిండుకొని)

గీ. చంద్ర కాంతుల చేందమై శ చందనంపు
జలకమై చోల సరళమై శ చేల్లనయిన
నీ పరివ్వంగ మిది వత్స! శ నిశ్చయముగ
ముంచుచున్నది యానంద శ పూరమందు.

లవు—(తనలో) పాపము! వీరికి నాపై నిర్హేతుకముగా నింత స్నేహము. అజ్ఞాన వశమున నేనే వీరి కపకారము సేయ వృథాగా సిద్ధపడితి (ప్రకాశము) తాతా! లవుడు చేసిన తప్పు త్నమింపుడు!

రా—వత్సా! నీ చేసిన తప్పేమి?

చం—అశ్వాను యాత్రికులవలన దాతగారి ప్రతాపము విని సహింపక మిత్రుడు పరాక్రమించినాడు.

రా—అది త్నత్రయుల కలంకారమే.

గీ. సైవ డెన్నడు తేజస్వి శ జగమునందు
బరుల తేజము; వాని స్వభాన గుణము
ఉష్ణ భానుడు మెఱయ శ భానూపలంబు
నిప్పులను గ్రక్కుగాదె తీర్చిడించి మిగుల.

చం—తాతా! తేజమే కాదు. ఈ మహావీరుని కోపముకూడ నటువంటిదే. అదిగో చెలికాడు ప్రయోగించిన జృంభకాస్త్రమువలన మానుపడి మనసేన లట్లయినవి.

రా—నాయనా! లవ! అస్త్రముపసంహరింపుము.

లవు—(ధ్యాన మభినయించు.)

రా—కుమారా! నీవు వెళ్లి మన బలముల నూఱడింపుము.

చం—చిత్తము. (నిష్క్రమించు.)

లవు—తాతా! అస్త్రము శాంతించినది.

రా—వత్సా ! జ్యంభ కాస్త్రముల ప్రయోగ సంహారములు బహు రహస్యము. ఎందుండి నీ కా సంప్రదాయము ?

లవు—ఒకరు చెప్పినవి కావు. అవి మాకు స్వయముగానే వచ్చినవి.

రా—(తనలో) ఇది యేదో మహా పుణ్య మహిమ. (ప్రకాశము) బహు వచన మెట్లు ?

లవు—మేము కవలము.

రా—మఱి రెండవ యతః డేడి ?

—●●— { (తెరలో) దాండాయనా ! దాండాయన ! ఏమంటివి ? } —●●—

గీ. అశ్వ మేధార్థ రాజ సైన్యములతోడఁ
బవరమా చిరంజీవికి శ్రీ లవున కిపుడు ?
మంచి దధిరాజ పద మంత్రేరించుఁగాక !
వారి శస్త్రానలములు చేల్లారి యింకను.

రా—ఓయీ ! ఇతఁడెవరు ? కాలాంబుద గర్జితము విని కడిమి చెట్టు మొగ్గ తొడిగినట్లు
ఇంద్ర నీల కాంతి గల యీతని కంతధ్వని విని నా మేను బులకించెడిని.

లవు—ఇతఁడు భరతాశ్రమమునుండి మరలి వచ్చిన నాయగ్రజుఁడు కుశుఁడు.

రా—వత్సా ! యిక్కడకుఁ బిల్చుకొని రమ్ము.

లవు—అలాగే. (పరిక్రమించు.)

కుశుఁడు—(ప్రవేశించి క్రోధముతో విల్లు మోయించి)

గీ. అభయ దక్షిణ లొసఁగి వశ్రజాయుధునకుఁ
బగటకును బ్రతాపాగ్నులై శ్రీప్రభ వహించు
భాను కుల దీపకులతోడఁ శ్రీ బ్రధన మయిన
ధన్య మిది కాదె నా చేతి శ్రీ ధనువు మిగుల ?

(వికటముగాఁ బరిక్రమించు.)

రా—ఆహా ! ఏమి యీ క్షత్రియ పోతము పౌరుషాతిరేకము ! దృష్టిచే ముల్లోకము
లను దృఢీకరించుచుఁ గౌమారమునఁగూడ గిరివలె గురుత్వమునే భరించు
చున్నాఁడు.

లవు—(సమీపించి) ఆర్యా ! జయము.

కు—తమ్ముడా ! యిదేమి “యుద్ధము యుద్ధ” మని వినబడుచున్నది ?

లవు—ఎంత యుద్ధము. ఏదో కొంచెము. కాని దర్పము విడిచి వినయముతోఁ బ్రవర్తింపవలెను.

కు—ఎందువల్ల ?

లవు—ఆయన ఆ రామాయణ కథా నాయకుఁ డయిన బ్రహ్మాండము నేలు దేవుఁడు రఘునందనుఁడు.

కు—ఓహో! ఆ మహాత్ముఁడు ప్రశంసింపదగిన పుణ్యాత్ముఁడు. ఎట్లు పొందవలసియుండునో ?

లవు—గురువులను బొందినట్లు.

కు—ఎందువల్ల ?

లవు—ఊర్తి శాదేవి కొడుకు చంద్రకేతువు మిగుల యోగ్యుఁడు. అతఁడు “ప్రియవయస్యా ! ప్రియనస్యా” యని నాతో స్నేహము గలుపుచు మాట్లాడినాఁడు. అందువల్ల మనకుఁగూడ నీ రాజర్షి తాతగారు.

కు—సరే. అట్లయిన మనకు రాజయినను వినయము తప్ప కాదు.

(ఇరువురును బరిక్రమింతురు.)

లవు—అన్నా ! ఆ మహాభాగునిఁ జూడుము. లోకోత్తరమయిన సుచరితాతిశయముఁ బ్రకటించు రూపానుభావ గాంధీర్యము లెట్లాపిడినో ?

కు—(చూచి) ఆహా ! యీ మహాపురుషుని రూపము కేవలము ప్రసాద మయము. అనుభావము పావనము. బాగున్నది. రామాయణ కవి వాగ్దేవికిఁ బ్రతిష్ఠ తెచ్చెను. (సమీపించి) తాతా ! వాల్మీకిలవారి శిష్యుఁడు కుశుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

రా—వత్సా ! రమ్మ. (కాఁగిలించుకొను.)

లవు—తాతా ! ఎండ తీవ్రముగా నున్నది. ఈ మద్దిచెట్టు నీడకు రండు.

రా—వత్సా ! నీ యిష్టము.

(అందఱును బరిక్రమించి తగునట్లు కూర్చుందురు.)

రా—(తనలో) ఆహా ! వినయముగల వీరి పోలికలు సామ్రాజ్య సూచకములు. మఱియు వీరియందు మా రఘువంశపుఁ బోలికలుకూడఁ గనుపట్టు.

గీ. మేను సారావత గ్రీవ ర మేచకము
స్కంధములు వృష స్కంధ నురబంధురములు
చూపు స్తిమితము మృగరాజేచూపు పగిది
మతీయు ధ్వని మంగళ మృదంగరమాంసలంబు.

(పరిశోధించి చూచి) ఆహా! జానకి పోలికలుగూడ నున్నవి.

మ. నుమనోజ్ఞంబగు కర్ణ సాశ మదియే ర శుక్లాచ్ఛ దంత ప్రభా
రమణీయంబగు నోష్ఠ ముద్రయు నదే ర రక్తంబులై యున్న నీ
లముతా కన్నుల భాగ్య రేఖ లవియేలక్ష్యీ చతుశ్శాల మ
చ్చేముగా జానకి మోమె చూచినటులొసర్వంబు నిప్పట్టునన్.

(ఆలోచించి) అదే యిది వాల్మీకిమహాముని నివసించే నరణ్యము. ఇక్కడ నే
దేవి విడువబడినది. వీరి పోలికలుగూడ నవియే. వయస్సుగూడ నిటువంటిది. అస్త్రములు
స్వతఃప్రకాశములు. అందును జిత్ర దర్శనమునాటి యస్త్రాభ్యనుజ్ఞానము ప్రబుద్ధమై
తలఁపునకు వచ్చు. అసాంప్రదాయికము అస్త్రములు పూర్వులకును విని యెఱుఁగము.
మఱియు వీరు కవిలు. అప్పుడు దేవీగర్భముగూడ నట్లే పాడకట్టినది. హా! ఏమి గతి!
(ఏడ్చు.)

లవు.—తాతా! అదేమి జగన్మంగళమయిన మీ యాననము బాష్పాన్వితమై తుషారా
వృతమయిన పుండరీకమువలె వికల మవుచున్నది?

కు.—రామాయణ మెఱుఁగనివానివలె నట్లడిగెదవేమి? సాధారణముగా నాలు వోయిన
వాని కంతయు నరణ్యమే. అందును వీరిన్నేహము విశేషము. ఇన్నాళ్లని దుఃఖ
మునకు హద్దు తేదు. నీతాదేవిని విడిచినపిమ్మట రామునకు దుఃఖముగాకేమి
యున్నది?

రా.—(తనలో) ఓ హృదయమా! ఎందుకు నీకీదుడుకు? గుండెలు పగుల్చు నీ యుద్వేగ
మునకుఁ బిల్లలుగూడ జోలిపడుచున్నారు. (ప్రకాశము) ఐతస్సలారా! రామాయ
ణము రామాయణ” మని వాల్మీకులవారు రచించినట్లు వినబడుచున్నది. దాని
లో నేడేని చేదువుఁడు. వినెదను.

కు.—అవును. అందులో బాల కాండములోని చివర శ్లోకము లివి.

శ్లో॥ ప్రియాతు సీతా గామస్య దాహః పితృ కృతా ఇతి
 గుణై రూప గుణై శ్చాపి ప్రీతి య్యాయోభ్యవర్ధత॥
 తథైవ రామ స్సీతాయాః ప్రాణేభ్యోపి ప్రియోభవత్ ।
 హృదయం త్వేవ జానాతి ప్రీతి యోగం పరస్పరం॥

రా—(తనలో) హా! కష్టము. ఈహృదయ మర్హోద్ధాత మతిదారుణము. హా! దేవి!
 జానకీ! తుదకిట్లయినవి నీ సంసార వృత్తాంతములు!

శా. ఆ యానందములట్టి ప్రేమ లయయో! శ్రీ ఆలాటి కొతూహలం
 బా యుత్సాహము సర్వ సంగతుల నా శ్రీ ఐక్యంపు భావంబులున్
 బోయెన్ సర్వముచుం గతించి అకటా! శ్రీ పోకున్న వీ కిల్బిష
 ప్రాయంబుల్ మఱి యీ నృశంసకునకున్ శ్రీ బాణంబు లెన్నాళ్లకున్.
 అయ్యో! కష్టము.

మ. అకళంకాశయ! కించి దంచిత పదం శ్రీ బా నీ సు వక్షోజను
 ర్మకుళం బీష దుదార మయ్యె నెపుడా శ్రీ పూవిల్లుడున్ లోనలన్
 బ్రకటాత్తుండయి కుల్కుచున్ వెలుపలన్ శ్రీ భాసిల్లె ముగ్ధాత్తుడై
 యకటా! జ్ఞాపిత మయ్యెఁ గాల మదియే శ్రీ హా! ప్రేయసీ! జానకీ!

లవు—ఇది చిత్రకూట మార్గమున మందాకినీ పర విహారమందు సీతాదేవితో శ్రీరాముఁ
 డనిన మాట.

గీ. జానకీ! చేచితే దీని శ్రీ సరళ మయిన
 వకుళ తరువు నీకొఱకు నశ్వంకలందు
 మించు తావులతో గుబాళించు పూలు
 పఱచి నట్లాప్పు నీ శిలా శ్రీ పట్ట మవుర!

రా—(సిగ్గుపడుచేఁ జిటునవ్వు నవ్వుకొని) ఎందును బాలురు బహు ముగ్ధులు. అందును
 వీ రరణ్య చరులు. హా! దేవీ! తలఁతువా అప్పటి విసంభ ప్రసంగమును?
 హాకష్టము.

మ. పరిపుల్ల శ్రమ వారి బిందు ఘనమై శ్రీ భాగీరథి మారుత
 స్ఫురణాందోళిత చూర్ణ కుంతలమునై శ్రీ భూషా బహిష్కార సుం

దర గండ ద్వయ కర్ణపాశమయి యారనంద ప్రదంబై న యా
యరవిందాకృతి నీదు మోము స్తరణీయం బయ్యయో జానకీ !

(మానుపడినట్లుండి) హాహా ! కష్టము.

గీ. కటకటా ! సీత లేనట్టి శ కారణమున
నఖిలమును దోచే నా కెదో శ యడవి పగిది
ఊర నిప్పులలోఁ బెట్టి శ యూదినట్లు
లుడుకుచేన్నది మఱియు నారయుల్ల మకట !

(తెరలో)

గీ. ముని వసిష్ఠుఁడు వాల్మీకి శ జనక విభుఁడు
దశరథుని కళత్రము లరుంధతీయు వేగ
బాలకుల కలహము విని శ భయముపడుచే
వచ్చుచేన్నారు చల జటాశభరముతోడ.

రా—ఏమీ ! అరుంధతీవసిష్ఠులు అంబలు తాత జనకుఁడు నిక్కడనే యున్నారా !

అయ్యో వీరి నెట్లు చూతు? (కరుణముతోఁ జూచి) అయ్యో ! తాత జనకుఁడు

మ. “తగు సంబంధ” మటంచేఁ బెద్దలుప్రమోదంబొందిమాతండులన్
బాగడన్ నేర్చిరి మా వివాహమున నొకప్పుల్ వల్కి యాలాటి బఁ
దుగునుం జూచియు నిట్టి నా తల కడున్ శ బోదే పినిర్భిన్నమై
జగతిన్ దుష్కరమేమి రామున కింకన్ శ స్వప్రేయసీ ద్రోహిణిన్ ?

(తెరలో)

అయ్యో ! అయ్యో ! గీ. శ్రీమ దాకార రేఖా విశేష మహిమ
నెట్టులో రాముఁడంచేఁ దానెఱిగి ముందు
జనకుఁడు వచింప ముగ్గురు శ జనను లకట !
మునుఁగుచేన్నారు వివశలై శ మూర్ఖులొను.

రా—గీ. జనకు గోత్రము రఘువు పంశశమ్ము రెంటి
భద్రముల నిధి యగు సీత శ పైనిఁగూడఁ

గరుణ యెఱుగని పాపి యూకటిక మీద
జేలి మీకేలని వ్యర్థము శ సదయులార !

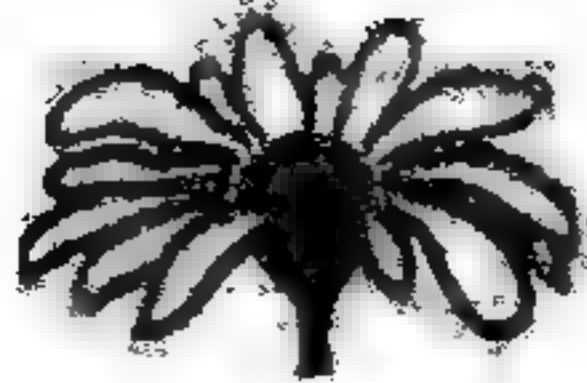
ఎదు రేగి పూజింతు (రేచును.)

కుశలవులు—రాతా ! ఇటు.

(అందఱును సీవ్క)మింతురు.)

ఇది శ్రీ బ్రహ్మానంద విరచితము. ఉత్తరరామచరితము.

మహాదక్కము.

శ్రీరస్తు.

బ్రహ్మనందీయము.

ఉత్తరరామచరితము

సప్తమా జ్కము.

—●●◆— తరువాత లక్ష్మణుడు ప్రవేశించె. —◆●●—

లక్ష్మ—(విస్తయముతో) భగవంతుడగు వాల్మీకిమహాముని పట్టణములలోను బల్లెలలోఁ గల యెల్లవారిని మాతో రప్పించి సురాసురులతోఁ జరాచరమయిన భూతజాము సర్వ మొకచోట సమకూర్చినాడు. “వాల్మీకులవారు స్వప్రణీత మయి గ్రంథము నప్పరసలచే నాడింతురు. గంగాతీరమున రంగస్థలము కల్పింపు” మనన్నమా యన్నగారాజ్ఞాపించిరి. వారి సెలవుప్రకారము సర్వము సన్నద్ధము జేసితి. రాజ్యాశ్రమమునఁగూడ మునివ్రతముతోనున్న మాయన్నగారు వాల్మీకు వారియందుఁగల గౌరవమువలన నిక్కడకు వచ్చుచున్నారు. ఆర్యునఁ విజయము!

—●●◆— రాముడు ప్రవేశించె. —◆●●—

రా—వత్సా! లక్ష్మణ! వచ్చి కూర్చుండిరా సామాజికులు?

లక్ష్మ—చిత్తము.

రా—ఇదిగో! ఈ కుమారులు కుమార సంద్రకేతువుతో సరితూఁగు ప్రతిప్రత్యర్థులు.

లక్ష్మ—చిత్తము. ఇదిగో రాజాసనము. దయచేయుడు!

(అందఱును దగునట్లు కూర్చుందురు.)

రా—ప్రారంభింపుడు.

సూత్రధారుడు—(వచ్చి) భగవంతుడును భూతార్థనాదియు నగు వాల్మీకి స్థావర జగము జగము సర్వము నిట్లాజ్ఞాపించుచున్నాడు. ఏదో పాపనమయిన యకరుణాద్భుత రస సంవర్భము యోగదృష్టితోఁ జోచి వ్రాసితిమి. కావ్యగౌరమువలన మీరందఱుఁ బరామ లేక పరికింపుడు.

రా—అవును. మహర్షులు సాక్షాత్కృతధర్ములు. వారి వాక్కు లెందును వ్యభిచరింపవు.
(తెరలో)

హా ! ఆర్యపుత్ర ! కుమారలక్ష్మణ ! నొప్పులుపడు దిక్కు లేని యీ నన్ను దుష్ట మృగములు తినఁ గోరుచున్నవి. హా ! యీ నా శరీరము గంగ కర్పింతు.

లక్ష్మ—(తనలో) కటకటా ! ఇది మఱియొకటి.

సూత్ర—గీ. రాజౌ విడువంగ దుర్గమా శ్రీ రణ్యమందు
దేవి విశ్వంభరాత్మజ శ్రీ దిక్కు లేక
ప్రసవ వేదన గల శరీ శ్రీ రమ్ము నిపుడు
గంగ కర్పించుచున్నది శ్రీ కడుఁ గలంగి.

(నిష్క్రమించు.)

రా—(భయముతో) దేవీ ! దేవి ! లక్ష్మణుని వీక్షింపుము !

లక్ష్మ—ఆర్యా ! యిది నాటకము.

రా—హా ! దేవీ ! దండకారణ్యవాసప్రియసఖీ ! ఇది నీకు రామునివలనఁ గలిగిన దుర్విపాకము.

లక్ష్మ—అన్నా ! ప్రబంధము ఋషిశ్రుతము. దుఃఖపడక చూడుము.

రా—తమ్ముడా ! గుండె తాయి చేసికొనియే కూర్చున్నాను.

— { పిమ్మటఁ జెరి యొక బిడ్డ నొడిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని }
గంగా పృథువు లూటడింప మూర్ఛిల్లిన నీత కనుపట్టు. —

రా—వత్సా ! లక్ష్మణ ! గాఢాంధకారమున మునిగినట్లు గ్రుడ్డి నగుచున్నాను. పట్టుకొనుము.

గంగ-పృథివి.—గీ. ఊఁబడిల్లుము కల్యాణి ! శ్రీ యూఁబడిల్లు
భద్రములు నీకు; నంతః ప్రశంసా మామందుఁ
గవలఁ బుత్రులఁ గంటివి శ్రీ కళలు మెఱయ
భాగ్యవశమున శ్రీ రఘు శ్రీ వంశ ధరుల.

నీ—(ఊఁబడిల్లి) భాగ్యవశమున మగబిడ్డలను గంటి. హా ! ఆర్యపుత్ర ! (మూర్ఛిల్లు.)

లక్ష్మ—(పాదములపైఁ బడి) అన్నా ! బ్రతికితిమి. రఘువంశమునఁ గళ్యాణము లంకురించినవి. (చూచి) హా ! అన్న మూర్ఛిల్లినాడు. (విసరు.)

గంగ } బిడ్డా ! ఊరిడిల్లుము.

నీత—(ఊరిడిల్లి) అమ్మా ! యెవరు మీరు?

పృ—ఈమె నీ శ్వశుర కుల దేవత భాగీరథి.

నీత—హా ! భగవతీ ! నమస్కారము.

గం—పాతివ్రత్యమునకుఁ దగిన భద్రములు వడయుము !

లక్ష్మ—బ్రతికితిమి.

గం—ఈమె మీ యమ్మ విశ్వంభర.

నీత—హా ! మాతా !

పృ—బిడ్డా !

(ఇరువురును కాఁగిలించుకొని మూర్ఛిల్లుదురు.)

లక్ష్మ—(సంతోషముతో) ఆర్యురాలగు దేవిని గంగాదేవియు భూదేవియు ననుగ్రహించిరి.

రా—విధవశమున నిది మఱియొకటి.

గం—ఆహా ! కన్న కడుపున కెంత స్నేహము ! సర్వము సహించు సర్వంసహకుఁగూడ నిపు డీ యవస్థ. కాకేమి? కష్ట భూయిష్టము సంసార మందఱకు నొకటే. సభీ! సర్వంసహా ! వత్సా ! వై దేహీ ! ఊరిడిల్లుఁడు.

పృ—(ఊరిడిల్లి) నీతను గన్న నా కూట యెట్లు ?

గీ. సైఁచుకొంటిని బిడ్డ రాక్షసుల మధ్యఁ
బూర్వ మెట్టులో పడియుంట ॥ మొంసి నవుచుఁ
బగులుచున్నవి గుండె లీపరిభవంబు
సర్వతో దుస్సహం బెట్లు సైఁచుకొందు?

గం—విధి కృత మెవరు తప్పింపఁగలరు?

పృ—పోనీ ! ఇది బాగున్నదిగద మీ రామ భద్రునకు ?

గీ. బాల్యమునఁ బీడితంబైన ॥ పాణితలము
కాకపోయెఁ బ్రమాణము ॥ కడుఁ దలంప

నేనునుం గాక పోయితి శ నిజము మఱియు

జనకుఁడును గాఁడొ? కాఁడొ ఆ శ అనలుఁ డవుర ?

నీత—హా ! ఆర్యపుత్ర !

పృ—ఎవఁ డార్యపుత్రుఁడు ?

నీత—(సిగ్గుపడుచేఁ గన్నీటితో) అవును.

రా—అమ్మా ! పసుమతీ ! అవును. అటువంటివాఁడ నే.

గం—భగవతీ ! పసుంధర నీవేకద సంసారమునకు మూలము? ఎఱుఁగనిదానివలె నట్లందు
వేమి ?

శా. పంకంబై యపకీర్తి యెల్ల దెసలక శవ్యాపించు; నెచ్చోటనో
లంకా ద్వీప హఠాత శోధన మెటుల్ శనమ్ముకా బ్రపంచంబు తా
శంకకా దక్కి శి జగమ్ము మెచ్చుకొను లేరసర్వస్వ మా నంశమం
దంకింపకా మఱి బాలుఁ డట్టి విషమంశబందేమి కావించెడిన్ ?

లక్ష్మ—ఆహా ! దేవతలకు సర్వము కరతలామలకము.

గం—భగవతీ ! పసుంధరా ! అయినను ఇదిగో నీకు నమస్కారాంజలి. ప్రసన్నురాలవు
కమ్ము.

రా—అంబా ! భాగీరథి ! భగీరథకులమును బ్రదికించితివి.

పృ—దేవీ ! ఎప్పుడును నేను బ్రసన్నురాలనే. అయినను స్నేహ చాపలము నిలువనీయ
కున్నది. నేను రామభద్రునకు నీతవై గల స్నేహ మెఱుఁగనిదానను గాను.

గీ. దైవ యోగమువలన వశత్సను ద్యజించి
దారి మార్గముఁ గనక సం శ తాపపడుచే
భవ్య మయిన లోకుల పుణ్యా శ బలమువలనఁ
బ్రాణములతోడ నున్నాఁడు శ రాముఁ డిపుడు.

రా—పెద్దల కెప్పుడును జిన్నలపై ననుగ్రహమే.

నీత—(ఏడ్చుచే) ఎందుకు నా కీ బ్రతుకు? అమ్మా ! నన్ను నీలోఁ గలుపుకొనుము.

గం—ఏమంటివి ? వేయేండ్లు సుఖముగా నుండుము.

పృ—బిడ్డా ! నీ బిడ్డలను జూచికొనుము.

నీత—ఎందు కీ యనాథులు ?

రా—ఆహా ! హృదయమా ! ఎంత గట్టిదానవు.

గం—ఏమీ ? అనాథులా వీరు. కారు. కారు. సనాథులే.

నీత—అయ్యో ! యీ నిరాభ్యుదయాలి కంత యదృష్ట మెక్కడ ?

గంగ— } గీ. అన్ని జగముల మంగళ శ్రీ మయిన నిన్ను
పృథివి— } నీవే కల్యాణి ! యేల నిండించుకొనెదు ?
నీదు సంపర్కమునఁ జేసి శ్రీ నిశ్చయముగఁ
బావనంబయ్యె మిగుల మా శ్రీ పావనతయు.

లక్ష్మ—అన్నా ! వినుము.

రా—లోకము వినుఁగాక !

(తెరలోఁ గలకలము.)

రా—ఇదేదో అత్యద్భుతము.

నీత—ఇదేమి. గగనమంతయుఁ గలకలమని వెలుఁగుచున్నది ?

గం— } సీహా ! తెలిసినది. ఇవి కృకాశ్వుఁడు కాశికుఁడు రాముఁడు గురువులయిన జ్ఞం
పృ— } భక్తాస్త్రములతోడి దివ్యాస్త్రములు.

(తెరలో)

దేవీ ! జానకీ ! నమస్కారము. చిత్రదర్శనమునాఁడు మమ్ము రఘూద్వహుఁడొసఁగినాఁడు
మాకు నీ కుమారులు శరణము.

నీత—ఆనందము. అస్త్రదేవతలు వీరు. ఆర్యపుత్ర ! యిప్పటికిని నీ ప్రసాదములు ప్రకా
శించుచున్నవి.

లక్ష్మ—అవును. “ఇవి నీ ప్రసవమును బొందు” నని అన్నగా రపుడు నెలవిచ్చిరి.

గంగ-పృథివి—గీ. అస్త్రదేవతలార ! జ్యోతిహారు మీకు
ధన్యలము మీ పరిగ్రహహోతృనమువలన
భద్ర మగుఁగాత మీకు ! మీ శ్రీ ప్రభలు మెఱయఁ
దలచినపుడు బిడ్డలకుఁ బ్రత్యక్ష మగుఁడు !

రా— గీ. విస్తయానంద సందర్భ శ్రీ విపుల గతుల
ర్ఘుర రములై న కరుణోర్తి శ్రీ ఝరము లిపుడు

ప్రబలి యిట్టట్టు లన రాని శ పగిది నేదొ
దశను మొలపించు చేన్నవి శ తరళ మగుచే.

గం. పృ—వత్సా ! సంతోషింపుము. నీ పుత్రు లిప్పుడు రామభద్రతుల్యులయిరి.

నీత—అయ్యో ! వీరికి సంస్కర్త యెవరు ?

రా— గీ. శ్రీ వసిష్ఠ మహాముని శ శిష్యు లయిన
అర్కకులదీవకుల కోడ శ లట్టి నీత
వెదకుచేన్నది కటకటా ! శ వికల యవుచే
గలఁతపడి పుత్రులకును సంస్కర్త నిపుడు.

గం—దానికేమి ? పాలు విడిచిన పిమ్మట బిడ్డలను వార్తీకుల కొప్పగింతును.

పృ—బాగున్నది. బిడ్డా ! రమ్మ. రసాతలము పవిత్రీకరింపుము.

నీత—అమ్మా ! బ్రతికి పరిభవ మనుభవింపలేను. నన్ను నీలోఁ గలుపుకొనుము.

పృ—అమ్మా ! ఆపయిని నీ యిష్టము. పిల్లలు పాలువిడుచేనంతవఱకుమాత్రము నా చెప్పి
నట్లు చేయుము.

గం—నత్సా ? వై దేహీ ! ఇప్పటి కిట్లు కానిమ్ము.

(గంగ. - పృథివి - నీత - నిష్కృ)మింతురు.)

రా—హా ! చారిత్ర దేవతా ! నీతా ! (మూర్ఛిల్లు.)

లక్ష్మ—హా ! హా ! మహానుభావా ! వార్తీకీ ! రక్షింపుము !

(తెరలో)

చేప్పుడు నేయకుఁడు ! ఓ మర్త్యమర్త్యులారా ! జంగమ స్థావరములారా ! వార్తీకి

ప్రతిజ్ఞ చేసిన పవిత్రమగు నద్భుత మిదిగోఁ జూడుఁడు.

లక్ష్మ— గీ. కలఁగుచేన్నది మిగుల గంఠగా జలమ్ము
ఆవరించిరి సుర మును శ లాకనమును
అహహా ! నీటి లోపలనుండి శ యార్య పైకి
వచ్చుచేన్నది గంగతో శ వనుధతోడ.

(తెరలో)

భగవతీ ! అరుంధతీ ! మేము గంగా వసుమతులము. ఇదిగోఁ బుణ్యవ్రతయగు నీకోడలు
నీత. నీ కొప్పగించుచున్నాము.

లక్ష్మ—అహో ! ఆశ్చర్యము. ఆర్యా ! అరుంధతీ ! ఆర్యుఁ డింకను దెప్పితిలకున్నాఁడ

—●●— అరుంధతియు నీతయుఁ బ్రవేశింతురు. —●●—

అరు— గీ. వత్స ! వై దేహి ! మఱి భయశపడక వేగ
రమ్ము ! త్వరపడు ! బ్రతికింపు శ రామభద్రు
జ్జాలమును జేయక నుధా రశనమ్ముఁ జిలుకు
చేల్లనగు నీ క రాంబుజ శ స్పర్శవలన.

నీత—(సంభ్రమముతో వచ్చి రాముని స్పృశించి) ఆర్యపుత్రా !

రా—(తెప్పటిల్లి - ఆనందముతో) అహో ! యిదేమి ! (అద్భుత సంతోషముతోఁజూచి)
ఓహో ! దేవి జానకి. (సిగ్గుతో) అంబ అరుంధతి. ఋష్యశృంగాదులు గు
వులు.

అరుం—నాయనా ! రామభద్ర ! యీమె మీ కులదేవత భాగీరథి.

(తెరలో)

జగన్నాథా ! రామభద్రదా ! “నీత నరుంధతివలె” ననుచుఁ జిత్రదర్శనమునాఁడు
వన్నది స్మరింపు. ఇంక నేను ఋణ విముక్తను.

అరుం—ఈమె మీ యత్త వసుంధర.

(తెరలో)

“గుణవంతురాలగు నీ కొమారితను జూచికొను”

నాయుత్తంతుఁ డన్న మాట చెలి

రా—భగవతీ ! నమస్కారము !

అరుం—ఓహో ! పార జా

నీజ మహిమ

యీ దే

వి

లక్ష్మ

అరుం—రామభద్రా ! బంగారు ప్రతిమకుఁ బ్రకృతి యగు నీత నిపుడు యథాధర్మము
గా యజ్ఞమందు నియోగింపు.

రా—అమ్మా ! మీ సెలవుప్రకారము.

లక్ష్మ—కృతార్థుడను.

నీత—బ్రతికితిని.

లక్ష్మ—ఆర్యా ! నమస్కారము.

నీత—నాయనా ! ఇట్లే చిరకాలము జీవింపుము !

అరుం—అయ్యా ! వాల్మీకీ ! నీతాగర్భసంభవులను గుళలవులను రామున కొప్పగింపుము.
(నిష్క్రమించు.)

నీత—ఏరీ యెక్కడ నా పుత్రులు ?

◆◆◆(వాల్మీకియుఁ గుళలవులును బ్రవేశింతురు.)◆◆◆

వాల్మీకి—కుమారులారా ! ఈరాముఁడు మీ తండ్రి. ఈ లక్ష్మణుఁడు మీ పినతండ్రి. ఈ
నీత మీ తల్లి. ఈ జనకుఁడు మీమాతామహుడు.

నీత—(సంతోషముతో) బిడ్డలు గుళలవులు.

పులు—హా ! హా ! శరీ !

గౌఁగిలింఁచుకొని) తండ్రులారా !

నన్నుఁ గౌఁగిలింఁచుకొనుఁడు.

(భరతవాక్యము.)

శా. పాపంబున్ పొలుచున్ విశుద్ధిఁ గలుపున్ భద్రదంబులన్ బెంచెడున్
దాపంబున్ దుడుచున్ నుఖమ్ము నినుచున్ శ్రీ భాగీరథీ రీతిమై
ప్రపాదై యీ కథ యెల్లవారికి మనో శ్రీ వాంఛానురూపంబుగా
నాపాదించుత! దృష్టమై పఠితమై ఆచారద్రతారాఘమున్.

అందఱును—తథాస్తు!

(హరిగతి)

మంగళ మిది మన సీతాదేవికి శ్రీ మంగళ మిది మన శ్రీరామునకున్
మంగళ మిది మఱి ధాత్రీపుత్రికి శ్రీ మంగళ మిది దశరథ పుత్రునకున్
మంగళ మిది హత దుష్పాపులకు శ్రీ మంగళమిది శ్రీ హరి రూపులకున్
మంగళ మిది సుగుణా రాములకు శ్రీ మంగళ మిది సీతా రాములకున్.

క. మంగళము జనక తనయకు

మంగళ మిచ్చెక్కు వంశ శ్రీ మండన మణికిన్

మంగళము సుకవి కృతులకు

మంగళ మందఱకు మఱియు శ్రీ మంగళముపయిన్.

